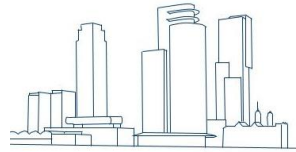

Making a city healthy through public art

A case study of the city of Rotterdam

Marijne Loonen
Bachelor Thesis Geography, Planning and Environment (GPE)
Nijmegen School of Management
Radboud University Nijmegen
June 2023

Title

Making a city healthy through public art
A case study of Rotterdam

Author

Marijne Loonen
s1011359

Supervisor

Friederike Landau-Donnelly

Bachelor Thesis

Geography, Planning and Environment (GPE)
Nijmegen School of Management
Radboud University Nijmegen

June 2023

Word count main text

17.833

Figure 1 and 2 on front page: Line-art of Rotterdam's skyline. Made by author.

Preface

Dear reader,

In front of you is my bachelor thesis, which I wrote as the final piece to obtain my bachelor degree Geography, Planning and Environment. I have always had a passion for art and was happy to have found a way to incorporate it in research. I moved to Rotterdam two years ago and have since then fallen in love with the city, which is how I knew I wanted my research to be a case study of the city of Rotterdam. Although writing this thesis was a tough project, I enjoyed most of the process and was pleased to learn more about public art and the city of Rotterdam.

First of all, I would like to thank my supervisor Friederike Landau-Donnelly for her advice, time and support during the process. Although we only met each other once in person, she helped me out a lot with her solutions and I was glad to have her as my supervisor. Next, I would like to thank Ruud Reutelingsperger and Marjolijn van der Meijden for their time and allowing me to interview them. I really enjoyed the interview and the insight proved to be very useful. Lastly, I would like to thank my boyfriend for endlessly supporting me.

I hope you enjoy reading my bachelor thesis.

Summary

The physical environment we live in plays an important role in recent public health issues. In the Netherlands, there has been a national increase in overweight adults, and people who hardly go outside and Rotterdam has been facing a lower life expectancy and a higher amount of overweight children compared to other Dutch cities (Gemeente Rotterdam, 2016, 2021b; GGD GHOR Nederland, 2021). To counter this, the council of Rotterdam focuses on creating a healthy city, aspiring to make healthy living possible for all inhabitants (Gemeente Rotterdam, 2021b, p. 69). One of the ways they try to achieve this is through health promotion. This revolves around a living environment which makes healthy lifestyle choices easier, invites people to exercise, is attractive with sufficient peace and quiet, enables self-management, is accessible, familiar and safe, and promotes participation and social connections (Planbureau voor de Leefomgeving, 2016; Raad voor de leefomgeving en infrastructuur, 2018). Public art is a factor which can stimulate exercise, make the living environment more attractive and familiar, and stimulates self-management, participation and social cohesion (Cross, 1993; Francis, Giles-Corti, Wood and Knuiman, 2012; GGD GHOR Nederland, 2021; Hall & Robertson, 2001; Hospers, 2010; Litardi & Pastore, 2019; Swales, 1992). Therefore, the main research question is: what role does public art play in Rotterdam's spatial policies on health promotion?

Public art consists of all art forms which are performed or materialised in, or visible from public space such as streets, squares and parks (Amin, 2008; Cartiere & Willis, 2008; Miles, 1997). It includes a wide range of art forms such as visual arts, events and festivals, soundscapes and performance art, and can take shape in a single object or incorporate the entire site (Cartiere & Willis, 2008; Hall & Robertson, 2001; Pollock & Paddison, 2010; Sharp et al., 2005). It can stimulate exercise, such as walking and cycling for fun, by making the environment more attractive (Cross, 1993; GGD GHOR Nederland, 2021; Hall & Robertson, 2001; Swales, 1992). Furthermore, public art provides focal points for spaces, turning those spaces into destinations for people to walk or cycle to (Francis et al., 2012; Hospers, 2010). Public art can also strengthen the local identity of a place, creating a mutual understanding, respect and appreciation for each other, which can improve social connections and local participation (Blaney, 1989; Forrest & Kearns, 2001; GGD GHOR Nederland, 2021; Hartig et al., 2014; Hawkins, 2012; Miles, 1997; Sharp et al., 2005; Simpson, 2011; Vreke et al., 2010). Lastly, public art can help, through the language of imagination, with transitions in life and in the city, as was discussed in the interview with Ruud (Reutelingsperger, August 3, 2022). Therefore, public art contributes to people's resilience and ability to self-manage.

To answer the main research question a content analysis was performed. It was found that public art does not play a very big role in Rotterdam's spatial policies on health promotion. Public art does not get a lot of attention in the policies. It is not mentioned in large quantities and left out in a lot of topics or simply not mentioned at all, as was the case in one of the policies. When it is mentioned, it is not further explained except in the general notion of 'something with art and culture', nor tied to specific plans and often gets overshadowed by the council's focus on greenery.

Contents

---

1. Introduction.....	1
1.1 Project framework.....	1
1.2 Relevance	2
1.2.1 Scientific relevance.....	2
1.2.2 Social relevance	2
1.3 Research model.....	3
1.4 Research aim and questions.....	4
2. Theoretical framework.....	5
2.1 Public art.....	5
2.2 Public health.....	8
2.2.1 Healthy city and healthy living environment	9
2.2.2 The difference between health protection and health promotion.....	11
2.3 Spatial policy in the Netherlands and Rotterdam	11
2.5 Conceptual model	13
3. Methodology.....	14
3.1 Research strategy.....	14
3.1.1 Research design.....	15
3.2 Case study.....	15
3.2.1 Data collection.....	16
3.3 Content analysis	17
3.3.1 Data collection.....	17
3.3.2 Data analysis.....	20
3.4 Validity and reliability.....	20
4. Results	21
4.1 Sub-question one: public art and health promotion.....	21
4.2 Sub-question two: no attention to public art.....	23
4.2.1 Culture not connected to health promotion.....	24
4.2.2 No explanation of 'culture'.....	25
5. Conclusion	28
6. Discussion and recommendations.....	30
6.1 Limitations.....	30
6.2 Recommendations.....	31
Bibliography.....	32
Appendix.....	39

---

1. Introduction

This chapter begins by describing the framework and cause of this research. After this, the scientific and societal relevance of this research are discussed. Then, the research model will follow, explaining the three steps taken. The chapter will end with the research aim and questions.

1.1 Project framework

In the Constitution of the World Health Organization from 1948, health is defined as:

“a state of complete physical, mental and social well-being and not merely the absence of disease or infirmity.”

In the Netherlands, according to the GGD GHOR, the umbrella organisation of Municipal Health Services and Regional Medical Relief Organisations which advocates for public health and safety, public health focuses on the promotion of physical and mental well-being and the prevention of physical or mental illness, but also the ability to adapt and self-direct with regard to physical, emotional and social challenges of life (GGD GHOR Nederland, 2021).

The city of Rotterdam was chosen for this research because it is the city with the most art in public space in the Netherlands (CBK Rotterdam, 2018). As an inhabitant of the city since 2020, I have daily encounters with public art, whether I bike to work, go into the city centre for some food or shopping, or just go for a walk around my neighbourhood. I don't even have to leave my apartment to see public art because there is an art installation right in front of it. As a resident I am also aware of the public health improvements the council is trying to make and I was interested in whether the city's public art collection would play a role in it. Rotterdam is a city that scores low when it comes to public health: the life expectancy in Rotterdam is lower than other Dutch cities; in Rotterdam 1 in 4 children is overweight compared to 1 in 7 nationally and many Rotterdam adults do not reach the minimum daily amount of exercise (Gemeente Rotterdam, 2016, 2021b). Furthermore, there are public health problems on a national level, not specific to Rotterdam, such as an increase in overweight adults, the high levels of loneliness in (young) adults and the more frequent occurrence of children or adults who hardly go outside causing health problems such as vitamin D deficiency and loneliness (Gemeente Rotterdam, 2016; GGD GHOR Nederland, 2021; Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu, 2023a, 2023b).

“Rotterdam maakt gezond leven voor alle inwoners in de stad mogelijk.” Gemeente Rotterdam, 2021b, p. 69

The council of Rotterdam aspires to make ‘healthy living’ possible for all inhabitants of the city. Important to note is that the focus is on creating a healthy living environment for the inhabitants of Rotterdam, and not so much for visitors or tourists. A healthy living environment is an environment that residents consider pleasant, where healthy choices are easy and logical, and where negative influence on health is as small as possible. Therefore, creating a healthy living environment is about health promotion and health protection (GGD GHOR Nederland, 2021). The physical environment we live in is a crucial factor for our health and because the physical environment of cities in the Netherlands differ, the route to a healthy living environment is also different for each city. The council of Rotterdam follows the dual track of health promotion and protection to create a healthy city by promoting healthy behaviour and by protecting against negative externalities such as poor air quality, heat stress and flooding (Gemeente Rotterdam, 2016, 2019b, 2021b).

Attractive public space offers opportunities to exercise, meet (new) people and relax. Public space that lends itself well for exercise, encourages people to do so. This can be public fitness equipment but also green areas or public art, which might inspire people to walk or cycle more (Borghouts,

2007; Hartig, Mitchell, de Vries & Frumkin, 2014; Heinen, van Wee & Maat, 2010; Stokols, 1992; Vreke, Salverda & Langers, 2010). In addition to exercise, it is also necessary for good (mental) health to relax and socialise. All this together can reduce stress and loneliness and improve physical fitness and social cohesion. Improving physical and mental health will improve someone's quality of life (Gemeente Rotterdam, 2021b; GGD GHOR Nederland, 2021; Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, 2020). What makes a space attractive depends on the users of the space and the wider environment. A green space can be deemed attractive, but the same could be said for a space with public art. Public art consists of all art forms which are performed or materialised in public space such as streets, squares and parks and can improve public health in a variety of ways (Amin, 2008; Miles, 1997). However, in Rotterdam's Environment Vision, the Omgevingsvisie, there is nothing about how public art can help improve public health. Their focus regarding health promotion is on increasing greenery in the city because this will stimulate walking, cycling and meeting people, creating a balance between commotion and tranquillity, and adding more or better public play and exercise areas, (Gemeente Rotterdam, 2016, 2019b, 2021b). This research will take a closer look at the spatial and art-related decisions that are being made in the city of Rotterdam regarding health promotion.

1.2 Relevance

1.2.1 Scientific relevance

This research could be a starting point for further research on the influence of public art on health promotion, since there was barely any literature or research found linking the two. Physical and social environments have the potential to influence individual healthy behaviour, thus public health as well (Stokols, 1992). There has been extensive research on how the physical living environment can influence physical activity (Borghouts, 2007; Bosma, 2017; Giles-Corti & Donovan, 2002; Koning & Poort, 2013; Sallis, Bauman & Pratt, 1998) and more specifically how a visually attractive physical environment can stimulate walking and cycling (Ball, Bauman, Leslie & Owen, 2001; Heinen et al., 2010; Humpel, Owen & Leslie, 2002; National Consumer Council, 1987; Pikora, Giles-Corti, Bull, Jamrozik & Donovan, 2003; Stokols, 1992, 1996). However, in many of the reports it is not discussed what specific factors make an environment visually attractive or aesthetically pleasing (Ball et al., 2001; Humpel et al., 2002; National Consumer Council, 1987), or they only attribute it to greenery (Borghouts, 2007; Heinen et al., 2010). None of the aforementioned sources mention public art. There is separate literature, however, which links public art to attractive public space (Cross, 1993; Hall & Robertson, 2001; Swales, 1992), but hardly any literature was found directly connecting public art to physical activity. This research builds on this existing knowledge and tries to add information to the database.

There is also research on how public art can turn public space into a meeting place and improve local connections and social participation. The aforementioned can improve someone's general health, which is what this research focuses on and how it distinguishes itself. However, most literature does not connect social cohesion to health but focuses on social cohesion in itself (Forrest & Kearns, 2001; Hawkins, 2012; McCarthy, 2006; Miles, 1997; Simpson, 2011) or as a form of urban regeneration (Bailey, Miles & Stark, 2004; Blaney, 1989; Hall & Robertson, 2001; Litardi & Pastore, 2019; Miles & Paddison, 2005; Sharp, Pollock and Paddison, 2005).

1.2.2 Social relevance

As mentioned in the introduction, public health in the Netherlands has been in decline: many adults do not reach the daily minimum amount of time spent outside or exercising, 1 in 7 children is overweight and although loneliness has declined from 47% in adults and 52% in teens and young adults in March 2022 to respectively 39% and 45% a year later, these numbers are still high and need

to be decreased even further (Gemeente Rotterdam, 2016; GGD GHOR Nederland, 2021; Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu, 2023a, 2023b).

The promotion of physical activity has been a public health priority for a while now, although the concept of a healthy city or living environment is a lot more recent (GGD GHOR Nederland, 2021; Humpel, Owen & Leslie, 2002; Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu, 2011; WHO, 2018, 2020, n.d.-b). It has become a major item on the policy agenda for the Netherlands, mainly because of the arrival of a the new Environment Law: the Omgevingswet. New plans will have to be tested against this law in terms of their contribution to public health (Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, 2020). In addition, the arrival of the Omgevingswet prompted the drafting of Omgevingsvisies, which are overarching policy visions for the spatial development of the concerned area in the medium to long term (Architectuur Lokaal, n.d.; Gemeente Rotterdam, 2021b). They are self-binding and can be used by the council itself, as well as initiators to reflect a plan or idea (Gemeente Rotterdam, 2021b). It is important to pay attention to its content because this is what will be used to reflect future plans against. On top of that, because the Omgevingsvisie is designed for the medium to long term, it will influence the spatial development of that city or region for a long time attaching great importance to it and its content. This research is, therefore, relevant because it will bring attention to the underexposure of public art in some of Rotterdam’s spatial policies. Making the policymakers, and other council members or people in general, aware of this underexposure could influence future policies they make.

1.3 Research model

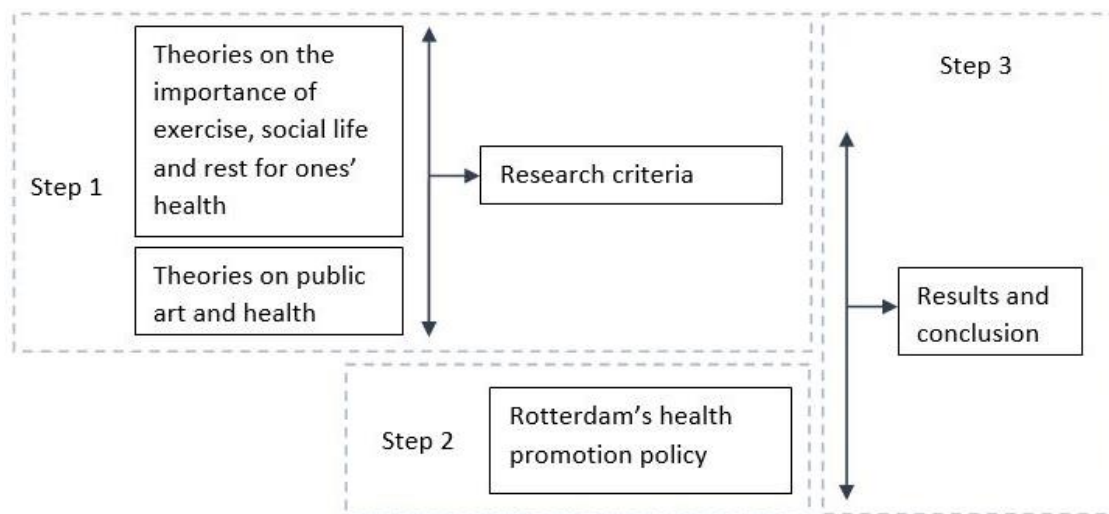

Figure 3: Research model. Made by author.

Step one consists of literature research on the importance of exercise, social life and rest on people’s health and how the physical living environment can play a role in this, and on the connection between public art and health. It also includes the conduction of interviews with Ruud Reutelingsperger and Marjolijn van der Meijden to gain some more practical knowledge. Together, these things will yield assessment criteria for evaluating Rotterdam’s spatial health promotion policy. Step two includes gathering the relevant policy documents and analysing the contents of those documents using the knowledge that was gained in step one. And lastly, step three consists of processing the results to come to a conclusion.

1.4 Research aim and questions

The objective of this research is:

to bring to light the gap in Rotterdam's spatial health promotion policy regarding public art by providing an insight in how public art can increase public health, which will be done through a critical literature review and interviews with Ruud Reutelingsperger and Marjolijn van der Meijden, and by pointing out the gap in some of Rotterdam's spatial health promotion policy documents through a content analysis.

The main research question is:

What role does public art play in Rotterdam's spatial policies on health promotion?

The following sub-questions go along with the main question, in order to help answer it:

1. How can public art play a role in health promotion?
2. In what way is public art mentioned in Rotterdam's spatial policies on health promotion?

First of all, it is important to analyse how public art influences health promotion. If there would be no connection between the two it also would not make sense to mention public art in health promotion policies. The hypothesis is that public art has a positive effect on public health and more specifically health promotion. The second sub-question is about how much attention is given to public art, which is needed because the amount of attention given to a topic affects the reader's view on it. When a topic is given a lot of attention it will seem more important than other topics, therefore seemingly affecting the role it plays. Furthermore, it is important to note how or in what way public art is mentioned. Meaning or values can be given to certain topics both intentionally and unintentionally by the authors. The way that public art is being talked about also has an effect on how it is viewed by the reader.

---

2. Theoretical framework

In the theoretical framework all the theories that are important for this research will be discussed and defined. The chapter will start with public art and public space. Then it continues on to public health, the concepts of a healthy city and living environment and the difference between health protection and health promotion. Next follows spatial policy, or more specifically the Omgevingswet and Omgevingsvisies will be discussed and the chapter will end on the conceptual model.

2.1 Public art

Public art consists of all art forms which are performed or materialised in, or visible from public space such as streets, squares and parks (Amin, 2008; Cartiere, 2008; Miles, 1997). It consists of a wide range of art forms including the traditional forms such as murals, sculptures, monuments and memorials as well as newer forms like street furniture, graffiti, events and festivals, light and sound projections and performance art (Cartiere, 2008; Hall & Robertson, 2001; Pojani, 2022; Pollock & Paddison, 2010; Sharp et al., 2005), and “can take shape in a single object or incorporate an entire streetscape” (Cartiere, 2008, p.9). Public art can be either temporary or permanent, although the latter is hard to define in this ever-changing world where public art will always have to fight for its space against mobility, housing and business (Bingham-Hall, 2016; Cartiere, 2016; Cuffie, 2021; ixia, 2013). A different way to define public art is as an art-focused intervention on the urban texture (Litardi & Pastore, 2019). Public art can happen in a number of ways: it can be authorised and funded by the government, for example as a result of public policy and regeneration initiatives; it can be independently commissioned by individuals and organisations; and it can be developed and realised by the artist themselves, sometimes without authorisation and even against the rules around private property such as graffiti (ixia, 2013; Pojani, 2022). Public art has become intertwined with our society, therefore making it difficult to separate public art from society and when trying to define public art it is difficult to distinguish what is part of ‘public art’ and what is part of ‘society’: “public art has crept into every corner of our society and perhaps, in part, that is why it is one of the most controversial and misinterpreted art disciplines today” Cartiere, 2008, p. 9.

Next, it is useful to discuss the general mindset and motives in the history of Western public art. It is up for debate when public art first began. Some say the Lascaux cave paintings, dating back 17.000 years ago, are the first outings of art in public space, thus the beginning of public art. Others argue that ‘public art’ as a term and concept didn’t start until the 20th century when public recognition, funding and aid started happening, for example the Public Works of Arts Project founded by Roosevelt in 1933, or the Art in Public Places program created by the National Endowment for the Arts in 1967 (Cartiere, 2008). Before the 20th century public art consisted mostly out of sculptures and monuments for religious, political or colonial figures, glorifying rulers and regimes and focusing on the ‘triumphs’ of history; whether they were triumphs strongly depended on who you are asking, of course. The sculptures and monuments were raised up on pedestals, untouchable, and placed in very visible spots to demand views, authority and respect, and generate national pride (Bingham-Hall, 2016; Pojani, 2022).

During the first half of the 20th century, transport technology and urban planning formed more empty spaces in cities, for example around road infrastructure. This, together with the new trend of beautifying the city to represent its success and modernity, caused a shift in the expression of public art: from colonial to more civic.

“Civic art was to serve a unified urban aesthetic (...) it did not need to represent anything other than the ability of a society to invest in urban beautification” Bingham-Hall, 2016, p. 163.

Accordingly, public art became more integrated with the design of the city instead of being a focal point in an open space (Bingham-Hall, 2016). However, a lot of public art would still fall under the category of what Rachel Whiteread describes as 'plop-art': works dropped into random sites, not really bearing any relationship to their surroundings, therefore hardly getting noticed (Brown, 2022).

Throughout the 1900s, 'Percentage for Art' initiatives started popping up. The idea was that for every building or public space that is built, a certain percentage of the overall building cost is to be spent on art, in order to foster, stimulate and maintain it. The result was a collaboration between architecture and art, to the advantage of the general public (Artquest, n.d.). In Europe most of these 'Percentage for Art' initiatives legalised between the two World Wars, like in Norway, or after the Second World War, such as France, Italy and the Netherlands. For example, in Rotterdam the inner city had been bombed on May 14th 1940, destroying the heart of the city (Gemeente Rotterdam, 2021b). In the interview with Ruud he talked about how after the bombing, the city of Rotterdam had to rebuild and new buildings, streets and squares appeared, one after the other (Reutelingsperger, August 3, 2022). The people wondered how to celebrate those and inspire hope and courage, and felt that it should be with public art, such as a mosaic or a statue (le Nevez, 2016). This was not so much because of policy, but happened in a natural way. Following this, in 1951, on the initiative of the Ministry of Education, Arts and Sciences, the core of the percentage scheme for buildings managed by the Government Buildings Agency was established. This meant, amongst other things, that for new construction, rebuilding or renovation of buildings owned by the Government Buildings Agency a certain percentage of money was to be set apart and spent on public art. This percentage depended on the total construction sum and the latter had to be at least above €500.000. For example, if the total construction sum was between €500.000 and €5.000.000, the art budget would be equivalent to two percent of the total construction sum (van der Kamp, 2004). Other countries where 'Percentage for Art' initiatives took place include the United States and Canada (Artquest, n.d.).

During the 1990s the idea that public art had to be site-specific gained popularity. Site-specific art entails that the art was created for a specific place, keeping the physical as well as social environment surrounding it in mind. The art has a connection to the site and the goal is that the public artwork and its location are perceived as suitable to each other (Cartiere, 2008; Pojani, 2022; Zebracki, 2013). One of the outcomes of this is the co-creation of public art, where art is created through a collaboration of professionals and non-professionals, such as inhabitants. Here, process is prioritised over product (Pojani, 2022).

At the start of the 21st century, from an urban planning point of view, the competition between cities to attract the most visitors, businesses, highly-educated people etc. has caused public art to, once again, become focal points in open spaces and reach maximum visibility. The ideal of uplifting and beautifying the city was overtaken by economic thinking. Public art has become a tool of place branding and economic revitalisation by being one of many ways for a city to distinguish themselves from others and attract whatever it is they want to attract (Bingham-Hall, 2016; Pojani, 2022). This principle still applies nowadays: a city is constantly engaged in the trend and event economy. Artists can contribute to an instagrammable city: the amount of Instagram likes or hashtag uses can indicate the popularity of certain places, making a city more attractive for visitors, workers or residents (Oliveras, 2023).

An interesting thing about public art is that it can include the environment as part of the content (Hein, 2006). Public art is not just public because of a practical need for space, public space is dynamic, value-loaded and projects meaning and this can contribute to the artwork (Bingham-Hall, 2016; Jacob, 1991). As Bingham-Hall wrote: "the city cannot act as a replacement for the gallery,

creating passive environments for the display of art with minimal signal interference” (2016, p. 162). Therefore, it is important to look at public space and what it entails. Taken very simply, public space is the space that is public and accessible to all. A traditional approach would say it is the system of streets, squares, parks and (river)banks (Diensten MMO & GNL, 2008). But public space has changed due to urban growth and is nowadays much more diverse and complex than the traditional park or square, causing ongoing discussions about how it should be defined (Tonnelat, 2010; Zhang & He, 2020). A demonstration of its complexity is illustrated by Gehl and Matan (2009), who report a list of opposites which apply to public space: it can be a ‘free’, self-managed space but also restrictive, with a fence around it and ‘closing hours’ from sunset to sunrise; it can be both indoors or outdoors; and lastly, it can be democratic and inclusive or the opposite, where certain people such as the homeless or skaters are fended or people from a certain background or age group simply feel unwelcome. Public space is nowadays mostly used for more optional and recreational purposes. It is where people go to exercise, have fun, relax and socialise, which is why it is important that they are well-maintained, safe, diversified, organised and controlled spaces, by and for the community (Errante, 2019; Gehl & Matan, 2009; Gemeente Rotterdam, 2021b). The following quote by Peattie is a good summary of what public space entails: “the streets, squares, and parks of a city give form to the ebb and flow of human exchange. These dynamic spaces are an essential counterpart to the more settled places and routines of work and home life, providing the channels for movement, the nodes of communication, and the common grounds for play and relaxation.” (Peattie, 1998, p. 249). Parkinson (2012) defines public space as “accessible spaces which are generally open to people – parks, roads and pavements, beaches, as well as spaces that are owned by the state or the people: public libraries, national parks, government buildings – including objects and services that are paid for by taxes such as military bases etc.” (in Hewitt & Jordan, 2016, p. 30). Zebracki argues we need to move further than just publicly owned streets, buildings, parks and rights of way, and include “privately owned spaces that allowed public access (such as shopping malls, banks, housing developments etc.), airports and other transportation hubs that required a ticket (metros, buses, ferries, etc.) and even private works that were in the public view” (Zebracki, 2016, p.14). Including these semi-public spaces allows for a better understanding of the occurrence of everyday encounters with art, according to Zebracki.

In this research public art can be defined as all art forms which are materialised or take place in, or are visible from public space. It can be a single object or take up a whole site, and both permanent and temporary artworks are considered. Art in both indoor and outdoor public space are taken into consideration because although indoor spaces don’t lend themselves well for exercise or play, public art in indoor spaces can still be focal points where people walk, run, cycle etc. towards or can become meeting places. For example, a piece of art inside a subway station can still be a place where people meet to start their run. Therefore, both are included for the completeness of this research. Public space will be defined here as all accessible spaces which are generally open to the public, both indoors and outdoors, such as parks, roads, squares, libraries and government buildings. They are defined as ‘generally open’ to people because some spaces have closing hours, such as libraries and parks, but these will still count as public space. Places that require a ticket, for example museums, concerts, festivals etc., are excluded because the ticket requirement means it is not accessible to all. Important to note is that some argue that the term ‘public sphere’ should be used instead of ‘public space’ because the term ‘space’ often creates the idea of something physical, static and formal (Hewitt & Jordan, 2016). However, this research will continue to use the term public space because it is the wider used term and because it has been discussed already that public space refers to a dynamic environment.

2.2 Public health

As mentioned in the introduction, the World Health Organization defined health in 1948 not merely as the absence of disease or infirmity, but as a combination of complete physical, mental and social well-being (World Health Organization, 1964). This is in line with the etymology of the English word health, which means wholeness, being whole, complete, sound and well (Huber, 2015). At the time the definition was well received because of its comprehensiveness and because it brought a positive element to the definition mitigating the negative connotation of 'absence of disease' (Huber et al., 2011). However, there has always been criticism on this definition.

The Lalonde Report in 1974 and the Surgeon General's Report in 1979 were one of the first to discuss the influence of broader environmental factors on health and not just personal lifestyles or behaviours. Lalonde gave biology, environment, and lifestyle the same importance as medical care in his report, creating a unified view of health (Minkler, 1989). The Surgeon General's Report argued that 'we are killing ourselves' not just because of individual habits, but also by polluting the environment and allowing the existence of harmful social conditions, among other things (Minkler, 1989). These reports contributed to global expectations for a new public health movement and as a response the first International Conference on Health Promotion was held in Ottawa in 1986. Here, the WHO definition was connected to the following conditions that need to be met to reach a state of complete physical, mental and social well-being: one must be able to identify and fulfil their ambitions, to satisfy their needs and to adapt to and grow with the environment. Thus, health should be seen as an everyday resource, not just as 'the goal of life' (Huber, 2015).

Other judgments concern the infiniteness of the word 'complete'. The issue is that a complete state of health is not operational or measurable, in a way meaning that no one is truly healthy. This also leads to the medicalisation of society because there are always more supplements or drugs to take or things to get done to get healthier since the end goal of a complete state of health can never be reached, leading to medical dependency (Huber et al., 2011). Furthermore, it excludes people with chronic illnesses, minimising the human power to cope with challenges and adapt to changes in life. When the WHO definition was created, acute diseases were the main form of illness and chronic diseases would lead to death. But with the improvement of nutrition, hygiene and healthcare these disease patterns have changed and the number of people living with chronic diseases is increasing globally (Huber et al., 2011).

Although many proposals have been made to change the definition of health, WHO has never adapted it (Huber et al., 2011). There have been discussions as to whether a definition of health is at all possible because a definition implies set boundaries and operationalisation. In 2009, the two-day invitational conference 'Is health a state or an ability? Towards a dynamic concept of health' was organised in the Netherlands. The cause for this conference was the fact that it had become evident in different domains that there was a need to revise, or at least discuss, the WHO definition of health (Gezondheidsraad & ZonMw, 2010). Here, participants voiced that instead of a definition, a concept or conceptual framework of health would be a better fit. In contrast with the static WHO definition, they preferred a more dynamic description which entailed resilience and the power to cope and adapt (Gezondheidsraad & ZonMw, 2010; Huber, 2015). A clear re-definition was not reached at the end of the conference but the general view of health as the ability to adapt and self-manage was strongly supported (Gezondheidsraad & ZonMw, 2010; Huber et al., 2011).

Huber et al., (2011) took this view and turned it into a concept by connecting it to the three domains named in the WHO definition: the physical, mental and social. That vision was then substantiated by giving examples of how the ability to adapt and self-manage can lead to better health in each of the domains. Physically, a healthy organism should be able to "mount a protective response, to reduce the potential for harm, and restore an (adapted) equilibrium" (Huber et al., 2011, p.2). In the mental

domain, the ability to adapt and self-manage leads to a stronger 'sense of coherence' which, as Antonovsky (1979, 1984) describes, contributes to better coping strategies and prevention of post-traumatic stress disorders. Lastly, in the social domain the ability to adapt to and manage challenges, such as illnesses, allows people to continue participating in social activities instead of fighting their illness in isolation, which often only makes it worse (Huber et al., 2011).

This concept of health, though, has its own criticism. Van der Stel (2016) judged that Huber confuses behaviour and health and merges them into one thing. This could cause strange ideas such as, that even very sick people can be seen as healthy as long as they have the right mindset and behaviour. He also determined that even though the ability to adapt and self-manage are important qualities in life, it does not necessarily lead to a healthy life (Van der Stel, 2016). Besides giving criticism, Van der Stel also gives the following alternative definition for health:

“Het mede door eigen inspanning en naar welbevinden kunnen behouden en ontwikkelen van de gezien de levensfase en levensomstandigheden noodzakelijke lichamelijke, psychische en sociale functies.” Van der Stel, 2016, p.19

which translates roughly to the ability to, partly due to own effort, maintain and develop the necessary physical, mental and social functions in accordance with the life stage and living conditions of the individual. According to him this definition is better suited for citizens and healthcare professionals. Poiesz, Caris and Lapré (2016) assessed that Huber's concept of health is confusing because the word 'health' is used for both a condition and for dealing with that condition. Thus, depending on the assessor's perspective, the same person can be healthy or unhealthy or even be both at the same time. Another point of criticism is that Huber's concept is about the ability to adapt to and self-manage challenges in life. But it is unclear what is meant by these challenges, whether it is about opportunities or risks and threats.

Although both the WHO definition and Huber's concept of health are heavily criticised, the GGD GHOR Nederland, which is the umbrella organisation of Municipal Health Services and Regional Medical Relief Organisations and advocates for public health and safety in the Netherlands, uses a combination of the two to describe what public health is.

“Publieke gezondheid richt zich op het tegengaan van lichamelijke of psychische ziekte en het bevorderen van het lichamenlijk, psychisch en mentaal welbevinden, maar ook op het vermogen om je eigen regie te voeren in het licht van de fysieke, emotionele en sociale uitdagingen van het leven.” GGD GHOR Nederland, 2021, p. 4

This quote says that according to them public health focuses on countering physical and mental illness, promoting physical and mental well-being, and also the ability to self-manage the physical, emotional and social challenges in life. This research will follow this definition.

2.2.1 Healthy city and healthy living environment

Defining the concept of a 'healthy city' is, again, a difficult task because it is about 'health', and we have seen in the previous chapter how hard it is to define that concept. Another thing to take into account is that the healthy city concept is a dynamic one. It is constantly changing due to new (scientific) knowledge, emerging public health challenges, and coordination of global and regional strategies for health and sustainability as well as keeping an eye on local priorities and concerns (WHO, 2020). According to the WHO a healthy city can be distinguished by the process and not the outcome, similar to Huber's approach on health being an everyday resource and not just 'the goal of life' (Huber, 2015; WHO, n.d.-b). Thus, a healthy city is a city conscious of its health and committed to continuously improving it, regardless of its current health status (WHO, n.d.-b). Following WHO's healthy city vision, it should aim at providing a clean and safe physical environment, a stable and sustainable ecosystem, access to community, experiences and resources, strong citizen participation

in decision-making processes, a vital economy, connectedness with the past and cultural and biological heritage and meeting basic needs, optimal health services accessible to all and high health status (WHO, 2018).

In the Nationale Omgevingsvisie it is narrowed down to better air quality, reduced sound pollution, better environmental, traffic, physical and social safety and more inclusivity compared to now. In a healthy city everyone should be able to take part in social life (Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, 2020).

According to the municipality of Rotterdam a healthy city is a city where healthy life is possible for all inhabitants (Gemeente Rotterdam, 2021b).

“Woningen hebben een gezond binnenklimaat en bestaan uit gezonde (bouw)materialen. We zetten in op een betere en gezonde levensverwachting voor Rotterdammers in alle gebieden. (...) We zetten ons in voor schonere lucht en een betere balans tussen rust (stilte) en reuring (stedelijkheid en drukte). Ook zetten we in op Rotterdam als klimaatbestendige stad (...) en beschermen we de inwoners tegen veiligheidsrisico’s. Daarnaast nodigt de fysieke leefomgeving Rotterdammers uit tot een vitaler leven door meer te spelen, bewegen en sporten. In en rondom de gezonde stad is voldoende biodiversiteit” Gemeente Rotterdam, 2021b, p. 69

In their Omgevingsvisie the tentative goals are described as homes have a healthy indoor climate and consist of healthy (building) materials, a higher and healthier life expectancy for inhabitants, cleaner air, a balance between tranquillity and commotion, better safety, a living environment which promotes a healthier life through play, movement, exercise, social connections and increasing biodiversity, translated from the quote below.

In addition to the healthy city concept, there is also the very similar concept of a healthy living environment. A healthy living environment is one that people experience as pleasant, that invites healthy behaviour and where people are protected from negative influences on health (GGD GHOR Nederland, 2021; RIVM, 2011). More specifically, the Dutch National Institute for Health and Environment expresses that a healthy living environment is an environment which:

- is safe and clean;
- invites people to move, play and exercise;
- stimulates walking, cycling and the use of public transport and ensures good accessibility;
- promotes encounters between people;
- takes into account the needs of the (future) residents and specific population groups such as children, the elderly and the disabled;
- has good environmental quality;
- has sufficient greenery, nature and water and pays attention to climate adaptation;
- has healthy and sustainable homes;
- has an attractive and varied public space;
- has a varied range of facilities (RIVM, 2011).

All of these characteristics can also be applied to a city, because a healthy city should, strictly speaking, also be a healthy living environment. With the latter, instead of the city being the subject of health, the physical living environment is. The two concepts are therefore often used interchangeably, in this research as well.

“Welke landelijke kaders zijn er voor gezonde leefomgeving?

De Omgevingswet, (...) bieden een goed kader voor gemeenten voor het werken aan gezonde steden en dorpen.” GGD GHOR Nederland, 2021, p. 4

This is an example from GGD GHOR Nederland (2021) which first asks the question: what national frameworks are there for creating a healthy living environment? And then answers it by naming

frameworks and saying those provide a good structure for municipalities to work on healthy cities and towns. So the question contains 'healthy living environment' but the answer uses 'healthy cities'. The biggest difference between the two is that the concept of a healthy city focuses only on the city area, whereas a healthy living environment focuses on the physical living environment, which is a much broader concept and area.

The National Government of the Netherlands defines the physical living environment as: the natural environment with large waters and natural landscapes, agricultural landscapes, the built environment with cities, villages, industrial estates, networks and infrastructure for the movement of people, goods, data, materials and energy, and cultural heritage (Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, 2020). The council of Rotterdam narrows it down to a more urban view and defines it as: what you can see, smell and touch, for example, buildings, streets, roads, parks, sky, squares, ditches, rivers, forests and the ground (Gemeente Rotterdam, 2021b). This definition from the council of Rotterdam will be adhered to when talking about the physical, living environment.

2.2.2 The difference between health protection and health promotion

Establishing a healthy city or living environment requires a broad perspective which includes health protection as well as health promotion. Health protection indicates a living environment that does not harm public health. This consists of preventing exposure to harmful factors, reducing harmful emissions, excluding nuisance caused by noise and odour for instance and improving external safety. Health promotion revolves around a living environment that stimulates and facilitates healthy behaviour. This means that the living environment makes healthy lifestyle choices easier, invites people to exercise, is attractive with sufficient peace and quiet, enables self-management, is accessible, familiar and safe, and promotes participation and social connections (Planbureau voor de Leefomgeving, 2016; Raad voor de leefomgeving en infrastructuur, 2018). Thus, health protection is about direct measures a government or municipality, for example, can take to improve public health whereas health promotion is about indirect measures, where people have to take action themselves to improve their health.

This research focuses solely on health promotion and more specifically, the promotion of healthy behaviour through the design of the physical living environment. Other ways of health promotion such as reducing the number of smokers or improving working conditions are not included because this research only studies the influence of the living environment. Health protection is, thus excluded as well.

2.3 Spatial policy in the Netherlands and Rotterdam

Spatial planning policy in the Netherlands is, as of now, quite confusing because of the many different policies that exist. On January 1st 2024 the new Omgevingswet (Environment and Planning Act) is supposed to go into effect, which is meant to make spatial planning a lot easier. The idea behind the Omgevingswet is to simplify, merge and modernise the spatial laws and policy (Rijksoverheid, 2021, 2022). From 26 different laws to one, from 60 General Administrative Orders to four and from 75 ministerial regulations to one Environmental Regulation. In addition, there will be a new digital platform called the Omgevingsloket which will make it easier to apply for permits and provides faster insight into which regulations apply and when (Rijksoverheid, 2021).

One step below the Omgevingswet there are the Omgevingsvisies. The nation, every province and numerous municipalities were obliged to draw up their own Omgevingsvisie. It is an overarching policy vision for the spatial development of the concerned area for the medium to long term and they are a preparation for the upcoming Omgevingswet (Architectuur Lokaal, n.d.; Gemeente Rotterdam, 2021b). It describes what the most important tasks are and how they are to be fulfilled.

The Omgevingsvisies are self-binding and can be used by initiators to reflect a plan or idea (Gemeente Rotterdam, 2021b). With the Nationale Omgevingsvisie, the central government provides frameworks and direction for both national and local decisions. However, the State does not wish to take on a centralising role, the responsibility for the decisions lies with all parties jointly (Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, 2020). When the Omgevingswet is operative these Omgevingsvisies will become part of it, but until then they are governed by the Spatial Planning Act (Architectuur Lokaal, n.d.).

Rotterdam is a city in the west of the Netherlands, with more than 650.000 inhabitants. It is the second largest city in the Netherlands and is known as 'Manhattan on the Maas' thanks to its skyline. It is a city with many faces: it has a rich history, a diverse and dynamic population, buzzing nightlife, multiple shopping areas and fascinating art and culture (Gemeente Rotterdam, 2021b; Nederlands Bureau voor Toerisme & Congressen, 2023). Above all, Rotterdam is the architectural city of the Netherlands, with innovation high on its list and a constantly changing skyline. The city has a vibrant, young urban culture and a large selection of festivals, museums, restaurants and cafes. Rotterdam used to be a working-class city and that is still reflected in the way of thinking, which is characterised by honesty and hard work (Nederlands Bureau voor Toerisme & Congressen, 2023). It has a growing knowledge economy, is well connected with the world and the region and has the largest port in Europe, which is of regional importance for employment. Because all of this, more and more people want to live, work and stay in Rotterdam (Gemeente Rotterdam, 2021b).

The municipality of Rotterdam is one of the municipalities that has its own Omgevingsvisie. Rotterdam is both a municipality and a city, however this research is specifically about the city of Rotterdam, not the full municipality of Rotterdam. Therefore, the towns Hoek van Holland, Hoogvliet, Pernis, and Rozenburg and port and industrial areas Botlek, Europoort, Maasvlakte, and Vondelingenplaat are excluded. When Rotterdam is mentioned in this research it refers to the city and not the municipality, unless mentioned otherwise.

In addition to the good starting position of Rotterdam, there are also a number of challenges according to Rotterdam's council (Gemeente Rotterdam, 2021b). As mentioned in the introduction, the general health of Rotterdam's inhabitants is not as good as in other parts of the country and they are relatively low-skilled. Rotterdam's economy is stable and resilient, but changes need to be made to become cleaner and more sustainable since the industry and logistics still largely use fossil fuels. Rotterdam is known for its smart handling of the water and benefits from the location in the delta, but at the same time, climate change and rising sea levels are particularly noticeable and thus dangerous here. The city needs to adapt to climate change and strive for a circular economy. Lastly, to be able to absorb the migration to the city, housing, employment and amenities need to be created. At the same time, it is important to continue to guarantee a biodiverse, healthy and easily accessible living environment for existing residents. To deal with these challenges, the local council of Rotterdam has chosen 'good growth' as the course for the Omgevingsvisie to strengthen the existing city and make room for transitions. This consists of forming the city together, developing from the city's own identity and existing qualities, and growing by means of five city perspectives: the compact city, inclusive city, healthy city, productive city and sustainable city (Gemeente Rotterdam, 2021b). The Omgevingsvisie is fixed, but also adaptive, meaning that it is binding, but can be adjusted when absolutely necessary. It is a vision for the long term, but at the same time includes decisions which influence developments in the present and near future. It does not target a specific year or time period because some decisions are made for the long haul, but it is not always possible to see that far ahead. On top of that, it is difficult to predict the effects and when they will be visible (Gemeente Rotterdam, 2021b).

2.5 Conceptual model

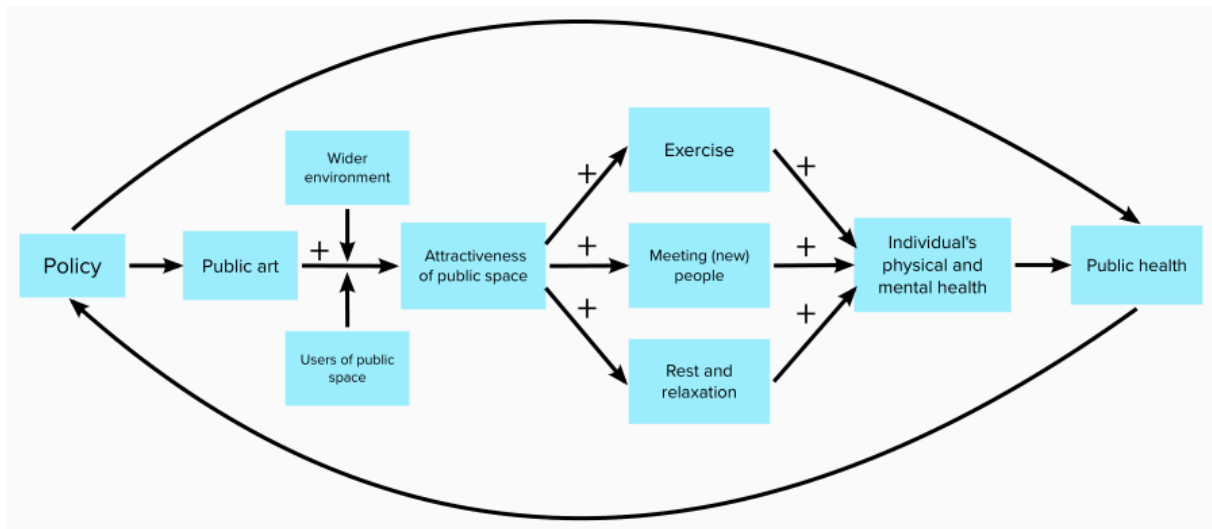

Figure 4: Conceptual model. Made by author.

Policy influences the amount and types of public art and where it is put. Public art is a factor which can positively influence the attractiveness of a public space. How much the attractiveness of a public space is influenced by public art is affected by the users and wider environment around that public space. Attractive public space promotes exercise, meeting (new) people, and rest and relaxation. These last three things positively influence someone's physical and mental health, which then influences public health. Public health again influences policy and the conceptual model starts all over again.

---

3. Methodology

This chapter starts by defining what a research strategy entails and the three core decisions that were made regarding the research strategy. Next, it discusses the case study and how the data was collected. Following this, it talks about the content analysis and the collection and analysis of this data. And lastly, it discusses the validity and reliability of this research.

3.1 Research strategy

The choice of a research strategy, is the most important decision that needs to be made when it comes to the technical design of a research project. A research strategy consists of a set of interrelated decisions about how the research will be conducted. The latter involves gathering relevant material and processing it into valid answers to the research questions (Verschuren & Doorewaard, 2021).

There are three core decisions to be made which help determine the direction of the research. The first choice is between a broad or in-depth research. A broad research has a large-scale approach and give a more general overview of the topic. The results of the research will be more universal, but will also lack depth and detail. An in-depth research uses a smaller approach and takes more of a deep dive into the topic. Opposite to the broad research, this means that the results will not be as universal, but will be detailed and more strongly substantiated (Verschuren & Doorewaard, 2021). For this research, the decision was made to aim for depth. This study will discuss the role of public art in the spatial planning policy of one specific city, Rotterdam, and only one specific part of spatial planning: promoting public health. Although public health promotion is on the national agenda, the Netherlands has a decentralised government meaning that the national policy is mostly guiding, and each city or municipality has their own local policies in place regarding spatial planning and public health (Gemeente Rotterdam, 2021b). This makes it difficult to make universal statements and the findings of this study may not be applicable to other cities. The goal of this study is to find out what role public art plays in Rotterdam's public health promotion, therefore taking a deep dive into their spatial planning policies.

The second decision is whether the research will follow a qualitative or quantitative approach. Quantitative research aims to test an existing theory or model against empirical material through measurement and numbers. Statistical computer programs can then summarise and explain the numerical data by finding patterns and meaning (Leedy & Ormrod, 2015). A quantitative approach goes well with research containing large numbers of respondents, and the results of quantitative research are often presented in tables, graphs, numbers and calculations (Vennix, 2016; Verschuren & Doorewaard, 2021). Qualitative research focuses on grasping and analysing the complexity of phenomena occurring in natural settings. It is not desired to simplify the data and observations, but rather to acknowledge the many dimensions and layers and try to illustrate its multifaceted form (Leedy & Ormrod, 2015). It generally concerns fewer respondents or cases, concentrating on the many elements and dimensions of the issue (Leedy & Ormrod, 2015; Vennix, 2016). Qualitative research leaves more to the interpretation of the researcher, and the results are reported through text and considerations. It often involves an iterative process between theory, data and analysis. This continuous exchange between data collection and data analysis is also known as the constant comparative method (Leedy & Ormrod, 2015; Vennix, 2016; Verschuren & Doorewaard, 2021).

A qualitative approach suits this research for multiple reasons. The first is that this research has a small domain consisting of few research units, in line with the first decision to focus on depth (Leedy & Ormrod, 2015; Vennix, 2016). A handful of policy documents will be selected regarding public health promotion in spatial planning, which will be discussed in Chapter 3.3.1. Another reason is that

qualitative research is very suitable for exploring a previously little-studied topic, as Leedy and Ormrod say: “when little information exists on a topic, when variables are unknown, when a relevant theory base is inadequate or missing, a qualitative study can help define what is important --- that is, what needs to be studied” (Leedy & Ormrod, 2015, p. 269). This is the case with this research because there is very little information on the link between public art and public health. Furthermore, it can be helpful for developing new theories or concepts relating to the topic, broadening the information supply. Qualitative research is also suitable for revealing complex, multifaceted situations or subjects (Leedy & Ormrod, 2015). This fits well with the research subject of public art, because, as previously discussed, public art is hard to define and has a complex nature. Lastly, it lends itself well for evaluation. Qualitative research can be an effective tool for judging the adequacy of innovations, practices, and policies, and the latter is what this research aims to do.

The last thing that needs to be determined is if the research is a desk research or more empirical. A desk research, needless to say, entails research that can be done from behind your desk. The research material will consist of existing literature, or data that has been collected by others. Empirical research is when the researcher themselves goes into the field to gather research material (Verschuren & Doorewaard, 2021).

Both empirical and non-empirical research methods will be used in this research. The non-empirical part is the gathering of data for and the execution of the content analysis. The empirical method is conducting the interviews.

3.1.1 Research design

The previous three core decisions have helped to determine that a case study with a content analysis is the right fit for this study. The first research designs to be rejected are the quantitative ones: survey and experiment. A survey focuses more on breadth, has a large number of research units and has more universal results, and an experiment emphasises more on measurement and numerical data and establishing a causal effect (Verschuren & Doorewaard, 2021).

Within qualitative research designs the ethnography can be eliminated because, in contrast with a case study, the focus is on researching the entire group, usually a group that shares a common culture. Everyday behaviours are studied in its natural setting for a lengthy period of time, sometimes even up to several years, to try and identify cultural beliefs, norms, social structures and other patterns (Leedy & Ormrod, 2015).

A phenomenological study can also be rejected because it tries to understand people’s perceptions and perspectives regarding a specific situation. It tries to understand what it is like to experience certain things. By gathering multiple perspectives on the same situation, a general, insider’s perspective can be created (Leedy & Ormrod, 2015).

The grounded theory approach could be a good fit for this research because it tries to develop a theory from gathered data. However, the term grounded refers to the empirical nature of the data, the data isn’t taken from research literature, but rather collected in the field, which is why this approach is not a good fit for this research (Leedy & Ormrod, 2015). Another difference with a case study is that with a grounded theory approach, the empirically observed cases are constantly compared to each other and to theoretical principles, and comparison between cases is not a part of this study (Verschuren & Doorewaard, 2021).

3.2 Case study

A case study is a type of research about one or multiple spatiotemporal objects or processes. It tries to get an integral image of the research material as a whole through qualitative, less restricted ways of data collection such as open or semi-structured interviews, observations or the interpretation of textual or audio-visual material. Because of this integral image, a case study is fitting for situations or

topics that are multi-layered or complex (Leedy & Ormrod, 2015; Verschuren & Doorewaard, 2021). It is also a useful research design for phenomena which are poorly understood or under researched. It lends itself well for “generating or providing preliminary support for one of more hypotheses regarding the phenomenon being investigated” (Leedy & Ormrod, 2015, p. 272).

A case study focuses on depth, through method and source triangulation. Using different methods, in this case interviews and content analysis, creates method triangulation. Source triangulation is obtained by using different types of sources, on this occasion both scientific as well as political sources (Verschuren & Doorewaard, 2021).

Another characteristic is that a case study uses strategic sampling to select the research cases. Determining factors for the selection of cases are the conceptual design of your research and what you wish to find out about the cases. Because of the small amount of cases it is not recommended to use random selection since the chances of getting an atypical sample are too great. This can have negative consequences for the external validity of the results, which is usually already quite low, hence why strategic sampling is preferred (Verschuren & Doorewaard, 2021). Low external validity means that the results are often not generalisable. The less cases you research, the harder it becomes to apply your findings to the whole or to similar cases (Leedy & Ormrod, 2015; Verschuren & Doorewaard, 2021).

3.2.1 Data collection

To carry out the case study it was decided to conduct interviews. An interview can range between completely structured, where a set list of questions is prepared in advance and all candidates are asked the same questions in the same order, to unstructured, where only a list of topics is created in the back of your mind and the interview becomes more of an open conversation (Verschuren & Doorewaard, 2021). For this research, the semi-structured interview was chosen as the right method. Main topics were determined and given a fixed order to make the interview logical and clear. Questions were also prepared in advance, classified under the main topics, but within those topics the order of questions was not set and no response categories were set up to leave room for open conversation. In addition, there was room for follow-up questions, which were also left out of the interview guide to make it more natural. The interview guide containing the main topics and questions, can be found in Appendix 2. The interviews were recorded and transcribed, the transcriptions can be found in Appendix 3.

The first interviewee was Ruud Reutelingsperger, who is a qualified visual artist with a bachelor in Painting and Drawing from the Royal Academy of Art and Design, 's Hertogenbosch. In 1997 he co-founded artist collective Observatorium, a studio and partnership for public art and place-making. Observatorium uses the media of sculpture, architecture and art installation to create artworks and objects meant for multiple uses (Observatorium, n.d.-b). Through artworks and participatory processes they provide new meanings and uses to squares, parks, nature reserves, waterfronts, industrial estates or city ruins in transformation. Their public artwork stimulates the imagination, offers reflection on the environment and forms a basis for social connections (Observatorium, n.d.-a). Urban parks, prisons, neighbourhoods, motorways, nature reserves and industrial heritage in cities and landscapes all over the world are all part of their field of operations (Observatorium, n.d.-b). Ruud's work concentrates on the performance of public spaces. He combines action and research, in changing coalitions, always connecting the perspective of art with politics and urban development (Ruud Reutelingsperger, n.d.).

In addition, he works in one of Rotterdam's districts, wijk Middelland, as a sustainability leader for the residents' platform 'Mooi Mooier Middelland'. Here, he is co-founder of 'Het Wijkbedrijf de Middellander' a social enterprise that is committed to realising projects through co-creation that benefit the living environment and, in particular, seek the combination of well-being and

sustainability. This has resulted in clean and safe streets, more jobs, more greenery and better health for residents. All activities of 'de Middellander' contribute to a thriving, future-proof neighbourhood that governs itself. Lastly, Ruud is an advisor for local and national governments and organisations that want to use the combination of public art, cultural heritage and spatial quality in transformation areas.

The second interview was with Marjolijn van der Meijden. Marjolijn got her bachelor degree in Fashion in 1989 at the Willem de Kooning Academie, Rotterdam and a few years later her master degree in Art and Culture Management at Erasmus University, Rotterdam. In 2002 she started working for Centrum Beeldende Kunst Rotterdam. The foundation Centrum Beeldende Kunst Rotterdam (Centre for Visual Arts Rotterdam) was founded in 1982. Its goal was to put visual arts on the map in Rotterdam and support the artist in their professional practice. In 1987 CBK decided to further develop public art policy through the division Beeldende Kunst en Openbare Ruimte (Visual Art and Public Space), better known for its abbreviation: BKOR (CBK Rotterdam, 2020). BKOR manages and maintains more than 500 works of art from the Rotterdam Sculpture Collection and advises the municipality, residents and artists on the realisation, placement, relocation and remediation of public works of art, as well as providing practical support for things such as applying for permits and funding. BKOR mediates between the city's demand for art and city beautification and the supply of (Rotterdam) artists, and manages and renews the extensive art collection in collaboration with Rotterdam residents, companies and institutions involved. Lastly, BKOR is a knowledge and documentation centre with regard to all public works of art in Rotterdam and therefore provides programs in which art, public space and the city are discussed through (guest) lectures, events, presentations and excursions. The aim of the program is to draw attention to the special collection of artworks in the public space of Rotterdam and to shed light on current developments in the city (BKOR, n.d.; Van Grondel, 2021). Since 2004, Marjolijn has been project manager for BKOR, leading projects that enliven the city and deepen the discussion about art and society (Van Grondel, 2021).

3.3 Content analysis

A content analysis is a systematic examination of data, aiming to identify patterns, themes or biases (Leedy & Ormrod, 2015). This type of analysis is usually performed on forms of human communication and can follow a quantitative as well as a qualitative approach. In a quantitative analysis the content is sorted into closed categories or frames. This reflects the importance of certain themes, statements or approaches in a quantitative way. It answers questions such as: how often, how much, and for how long? In a qualitative content analysis the observation categories are usually not completely framed, but more open. As a researcher, you are looking for meanings that the makers of the material have given to certain things. These meanings can be explicit in the text or more hidden. The objective is to understand, interpret and categorise the material (Verschuren & Doorewaard, 2021). Because the aim of this research is to discover the role of public art in certain policy documents, a qualitative approach is the best fit. The goal is to interpret the material to find out how much attention public art receives and in what way public art is talked about and this is best done in a qualitative way.

3.3.1 Data collection

Rotterdam is one of the municipalities that has its own Omgevingsvisie, as well as numerous other policy documents regarding spatial policy and public health. The Omgevingsvisie Rotterdam was the first document that was selected for the content analysis, since this document is the motivation behind this research. Rotterdam's Omgevingsvisie is 173 pages or 45.546 words long. Then a search was made for other recent spatial policy documents from the council of Rotterdam which met

certain criteria. It had to contain public health, be based on spatial planning and the physical living environment, and had to be the most recent policy regarding that specific topic since previous policies get replaced by the new ones and the previous policies might no longer be operational. Some of the data that was found also referenced others, which were then gathered and tested for the criteria as well. In this way a dozen or so documents were collected. To make some sense of all these separate documents a diagram has been created, showing the connections. In the diagram, Rotterdam's Omgevingsvisie has been divided in the five types of cities Rotterdam aspires to be in the future, as mentioned in the document (Gemeente Rotterdam, 2021b).

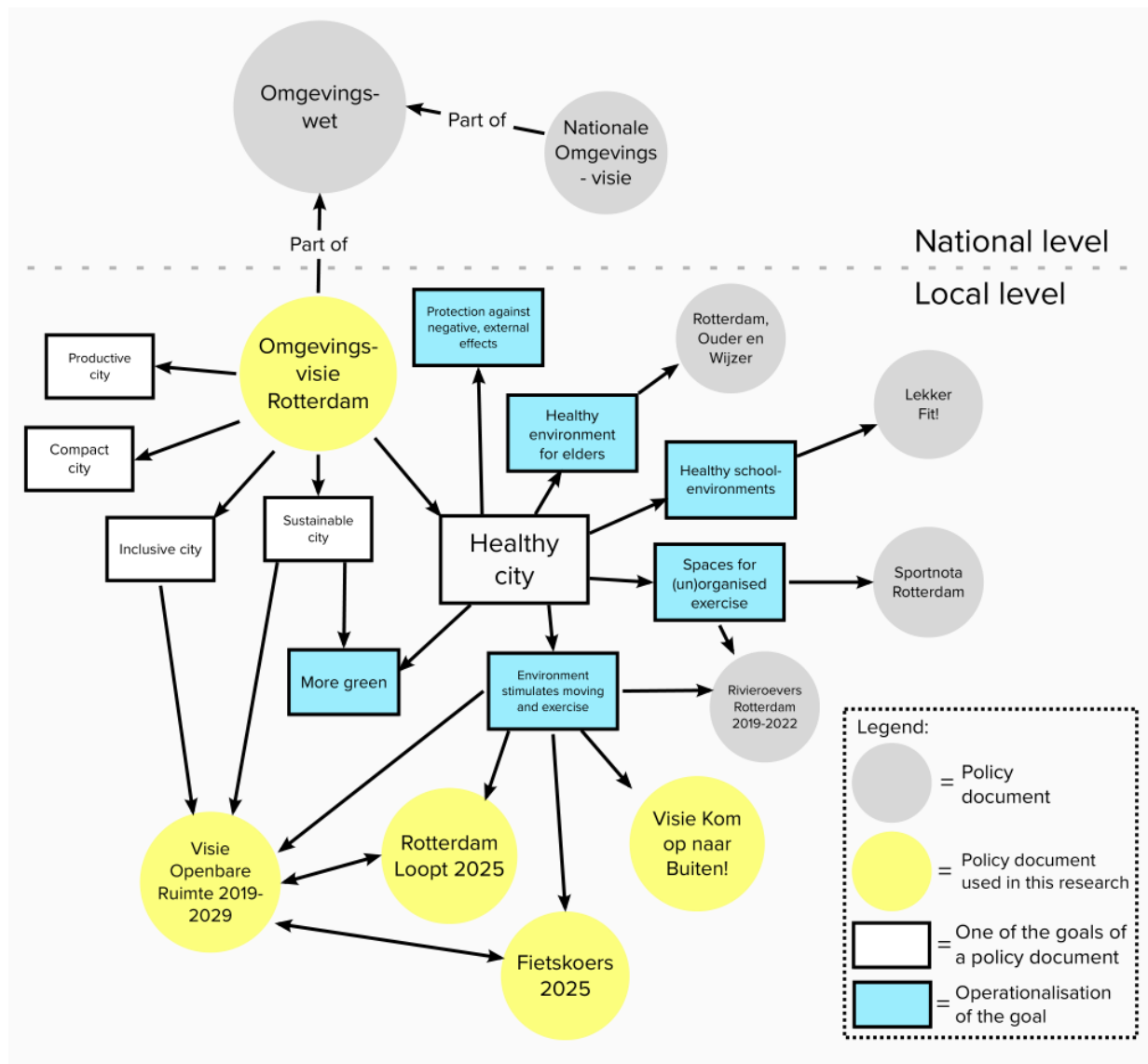

Figure 5: Diagram of some of Rotterdam's policies. Made by author.

Then, the policy documents mentioned in the diagram were examined more closely and a smaller selection was made. It was important that the documents included all people and did not focus on a specific age group, and that they included the whole city of Rotterdam and not just certain areas. Furthermore, it was important that the documents discussed health promotion specifically and not just public health in general, and discussed both moving and exercise instead of only examining the practice of sports.

First of all, the policy documents on the national level will be disregarded in the content analysis since this research focuses on the city of Rotterdam. As mentioned previously, the Nationale

Omgevingsvisie provides inspiration for Rotterdam's Omgevingsvisie, but the latter is what rules Rotterdam in the end. That is why the Nationale Omgevingsvisie will not be included in the content analysis. The Omgevingsvisie Rotterdam will be used for the content analysis since this is where the goal of making Rotterdam a healthy city stems from.

The documents Uitvoeringsprogramma Rotterdam Ouder en Wijzer and Lekker fit! in de wijk, will be left out in the content analysis since these centre on respectively elders and children, whereas this research is focused on people regardless of their age or stage of life (Gemeente Rotterdam, 2019a, 2019d). Furthermore, Sportnota 2021+, will not be researched further since this aspect is mostly about the practice of sports and this research takes a broader look at health promotion (Gemeente Rotterdam, 2021a). Fietskoers 2025 en Rotterdam loopt 2025 will also be excluded since these focus on specific ways of moving: respectively cycling and walking. In these documents it is also more about walking and cycling as a form of mobility instead of a way to improve your health (Gemeente Rotterdam, 2019e, 2020). Rivieroevers Rotterdam will also not be used since it focuses too specifically on the riverbanks in Rotterdam and not public space as a whole (Gemeente Rotterdam, 2019d). Another document that will not be used is Gezond010: het akkoord, because even though it focuses on improving the health of Rotterdam's inhabitants, it is mostly about health protection and what people put in their bodies. More specifically, they want to reduce the amount of people who smoke, provide more smoke-free environments and educate people on food to stimulate them to eat healthier. Topics such as exercise and a healthy living environment are mentioned in Gezond010: het akkoord, but only briefly and for more information, references are made to other documents such as the Omgevingsvisie en Visie Openbare Ruimte 2019-2029 Rotterdam (Gemeente Rotterdam 2019b, 2019f, 2021b). Lastly, this research will not take a closer look at the topic of 'more green' since this research does not target that specifically and the topic is woven throughout all of the other aspects already and so it will be covered there.

The two documents that meet all the requirements and will be coded are Kom op naar buiten! and Visie Openbare Ruimte. Kom op naar buiten! is an integral vision on play, movement, exercise and encounters and is 40 pages or 13.608 words long. The aim is to make one's stay in public space more pleasant and strengthen social nodes to make public space an actual meeting space, to challenge and stimulate the Rotterdammer to use public space more and to designate places in the city as free space, open to temporary use for neighbourhood or meeting activities (Gemeente Rotterdam, 2016). The basic principles are:

1. Contribute to an attractive public space where inhabitants can meet each other;
2. Respond to the needs of the Rotterdammer, per age, lifestyle and area;
3. Make room for initiatives;
4. Look beyond the own disciplines;
5. Together, the government and the citizens of Rotterdam, we make the city.

Visie Openbare Ruimte, 2019-2029 Rotterdam contains the goals and plans for creating a well-functioning and attractive public space in Rotterdam from 2019-2029 and is 35 pages or 8.194 words long. The ambition is that in 2030 Rotterdam will have a sustainable, green and healthy public space that contributes to a pleasant physical environment for residents, visitors and entrepreneurs. There are three goals: a greener and more sustainable city, public space for everyone and making way for cyclists and pedestrians. Then there are three conditions for each goal, which need to be met. Those conditions are: better balance in the use of space, the basics in order and awareness, compliance and enforcement. The basics in order means that all objects in the outdoor public space are safe and available to use and that management and maintenance, regarding subsidence, greenery and public space, are improved (Gemeente Rotterdam, 2019b).

In conclusion, the documents that will be used for the content analysis are: Kom op naar buiten!; Visie Openbare Ruimte; and Omgevingsvisie Rotterdam (Gemeente Rotterdam 2016, 2019b, 2021b).

3.3.2 Data analysis

As previously mentioned, a qualitative approach was followed regarding the content analysis. Before starting the coding process some loose categories were created of topics which were expected to be discussed in the documents and were relevant for this research, these can be found in Appendix 1.1. The three policy documents, Omgevingsvisie Rotterdam, Kom op naar buiten! and Visie Openbare Ruimte 2019-2029 were then uploaded to Atlas.ti 22. The coding process ensured that concepts from the documents were given a meaning, after which statements could be made about the results (Verschuren & Doorewaard, 2021). The first step in the coding process was open coding, where the relevant text fragments were given codes, based on the predefined codes, as well as adding new relevant codes along the way. This created a quite specific list of codes found in Appendix 1.2. To narrow down this list a second round of coding was performed, merging some of the codes which were very similar, removing codes that ended up not being relevant and adding some new codes. Code groups were created as well, to classify similar codes. Appendix 1.3 contains the second round of codes and code groups. This was followed by axial coding, comparing the different codes with each other and establishing relationships between codes (Verschuren & Doorewaard).

3.4 Validity and reliability

First, the reliability of this research will be discussed. Reliability refers to the consistency of the measurements and whether they are reliable to make statements about (Heale & Twycross, 2015). Because this research is a case study and studied the material in-depth, it gives a reliable view of the contents of the policies in Rotterdam. However, because the content analysis took on a qualitative approach and the results were based on the interpretation by the researcher, there is a lot of room for researcher bias, which affects the reliability. An attempt was made to remain as neutral as possible, but everyone has a frame of reference and it is impossible to fully ignore this. In order to reinforce the reliability, source and method triangulation were used.

Secondly, validity covers the accuracy of a measure. Content validity refers to whether the results of a study are representative of the variables it aims to measure (Heale & Twycross, 2015). This researched aimed to measure the role of public art in some of Rotterdam's policies through the variables 'attention' and 'discourse'. These variables were closely studied and in the results and conclusion, these variables were specifically discussed. Furthermore, the content analysis provides a good representation of the material. Construct validity is about if the research correctly measures the variables it is supposed to measure (Heale & Twycross, 2015). The use of method triangulation, collecting data from literature, an interview and content analysis, and source triangulation, using scientific and political sources, strengthened the likelihood that this research correctly measures the variables, increasing the construct validity. The external validity refers to whether the results are generalisable and applicable to other cases. The results of this study are not generalisable because other cities in the Netherlands have different policies and ways of fostering, . This means that the external validity of this research is low.

---

4. Results

In this chapter the results of the literature review, content analysis and interview are discussed on the basis of sub-questions one and two. Sub-question one, how public art can play a role in health promotion, will be discussed first, followed by sub-question two, in what way public art is mentioned in Rotterdam's spatial policies on health promotion.

4.1 Sub-question one: public art and health promotion

This chapter aims to answer the first sub-question: how can public art play a role in health promotion? Although a lot of money is spent globally on commissioning public art and millions of people encounter public art every day, there is an ongoing battle for gaining critical recognition and understanding. The effects of public art are hard to quantify due to the complexity, multiplicity and subjectivity of public art, its proneness to interpretation and manipulation, as well as the difficulty to measure the impact of public art on daily commuters or tourists (Cartiere, 2016; Oliveras, 2023). As Hall and Robertson already argued two decades ago, there is little scientific proof of the benefits that public art generates (Hall & Robertson, 2001; Morea, 2019).

Ball et al., (2001) studied data from the Physical Activity Survey held in New South Wales, Australia in 1996, which was conducted by phone interview to a randomly selected sample of 3.392 adults. The aesthetic nature of the living environment was assessed through the following three statements: 'your neighbourhood is friendly,' 'your local area is attractive,' and 'you find it pleasant walking near your home.' These statements could be rated on a scale of strongly agree (1) to strongly disagree (5). They reported that compared to those reporting a highly aesthetic environment, those reporting a moderately or low aesthetic environment were respectively 16 and 41 percent less likely to walk for exercise (Ball et al., 2001). The specific determinants for the attractiveness or pleasantness of the local area were not included in the survey, however it can be argued that public art adds to the attractiveness or pleasantness of an area. GGD GHOR Nederland (2021) also acknowledged that attractive public space stimulates walking because the appeal of a walk is not in the speed or time, but in the quality and added value of one. For example, Cuffie notes that public art "creates interests, entertainment and beautifies the environment" (Cuffie, 2021, p. 98). Research focusing on children reported that children are more likely to play outside when there are exciting spaces (Koning & Poort, 2013). Public art is a factor which can make an environment more attractive or exciting (Cross, 1993; GGD GHOR Nederland, 2021; Hall & Robertson, 2001). In line with this Swales (1992) says public art can enhance well-being in cities by improving boring and gloomy spaces. In the interview with Marjolijn she discussed how murals can make a playground or sports field more fun and attractive. A mural doesn't directly stimulate play or exercise, but it does improve the environment, making it a more pleasant place to go to. This, in turn, will increase the use of the place and thus, stimulate play and exercise (van der Meijden, March 23, 2023).

Another way how public art can stimulate walking or cycling is that public art provides focal points for areas or space making them recognisable and memorable (Francis, Giles-Corti, Wood & Knuijman, 2012; Hospers, 2010). This follows Kevin Lynch's theory that there are five elements in the built environment which dominate our image of the city: paths, edges, districts, nodes and landmarks. When asked to draw a map of a city or area from memory, these five things are what people draw most often. Out of those five categories, public art can be classified under 'landmarks' (Hospers, 2010). A place that is recognisable or memorable becomes a destination for people to walk or cycle to, therefore stimulating exercise.

Focal points, such as public art or seating, can also increase the social interaction in public space. Public art can provide stimulation, interest and a sense of belonging and can be a foundation for

broader social connection and participation (Hall & Robertson, 2001; Litardi & Pastore, 2019). Similarly, in the interview with Ruud he said “kunst geeft betekenis aan een plek in de stad. En als je betekenisvolle plekken hebt in de stad, dan ga je daarheen en dan wordt het een ontmoetingsplek” explaining that art can give meaning or an identity to places in the city, and when there are meaningful places, people will visit them and it will become a meeting place (Reutelingsperger, August 3, 2022). It improves the local cohesion and participation by bringing shared identities, values or culture to the surface (Hall & Robertson, 2001). GGD GHOR Nederland (2021) also mentioned that public art strengthens the local identity of a place, which can improve social connections and local participation. It creates a mutual understanding, respect and even appreciation for each other’s norms and values, which can result in a sense of acceptance and belonging amongst neighbours and the development of positive and friendly relationships, tackling social exclusion (Blaney, 1989; Forrest & Kearns, 2001; Hartig et al., 2014; Hawkins, 2012; Miles, 1997; Sharp et al., 2005; Simpson, 2011; Vreke et al., 2010).

“Art can be a stimulus for alienated people and can serve as the first step in the ladder toward their full participation in society.” Blaney, 1989, p. 83

Social life is an important part of public health and was already mentioned in the definition of health by the World Health Organisation in 1948. In the Nationale Omgevingsvisie it was mentioned that in a healthy city, everyone should be able to take part in social life (Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, 2020). Kom op naar buiten! states that people who frequently meet others, feel happier and are more involved in the neighbourhood (Gemeente Rotterdam, 2016). Errante (2019) claims “there has been an increasing awareness that a well-designed public space can improve and enhance the social life it contains, positively affecting people’s perceptions and users’ activities” (p. 193). This is important because it raises the amount of encounters and can help form connections with new people, which are deemed crucial for public health by the RIVM and in Rotterdam’s Omgevingsvisie (Gemeente Rotterdam, 2021b; RIVM, 2011). The GGD GHOR Nederland (2021) write that it is important to pay attention to art and culture, because the design of a public space and objects in that space can create a strong local identity and contribute positively to the experience and meaning of that place. In the interview with Marjolijn she discussed how we should also focus on the artists and not just the artworks, saying that artists can stimulate healthy behaviour, although not always through public art. Artists think more freely and outside the box and this way of thinking can contribute greatly to setting up projects to stimulate healthy behaviour. She also mentioned how some artists excel at coordinating social contact and dialogue in neighbourhoods, which can contribute to local participation during the design, execution and actual use of a product, program or project (van der Meijden, March 23, 2023). Participation is also big on Said Kasmi’s agenda, alderman in Rotterdam for education, culture and events, however to generate participation or co-creation you need (a group of) people to figure out what is needed in that area or neighbourhood and organise it. And that is exactly where budgets have been cut. According to Marjolijn, people often simply get informed, instead of being asked to participate (van der Meijden, March 23, 2023). The creation of a strong local identity will only happen, though, if the process of designing and placing a public art piece includes local people or communities or takes the context of the local people and environment into account. In contrast, public art can sometimes lead to homogeneity and the deterioration of the local identity through displaying governmental images of a place as a consequence of place branding (McCarthy, 2006). Marjolijn also discussed that we need to increase the knowledge of what’s in Rotterdam already and keep a close eye on the individuality of the city, staying away from doing all sorts of projects just because the whole world is doing them (van der Meijden, March 23, 2023). Furthermore, when local communities have a serious lack of cohesion it can be harmful to intervene, therefore it is important to take a close look at specific spaces and neighbourhoods and decide for each space separately whether or not an intervention should take place. In addition, it can be

questioned whether the created social cohesion in those communities will persist in the long-term (McCarthy, 2006).

Lastly, in the interview with Ruud he discussed how public art can help with transitions in life and in the city. Because the world is constantly changing and people have to deal with those changes. Art can do something meaningful with the transitions that are coming at us because all transitions are painful. And public art can turn transition pain into transition joy (Reutelingsperger, August 3, 2022). This way, public art also contributes to people's resilience and ability to self-manage, which are part of the GGD GHOR's definition of health (GGD GHOR Nederland, 2021). The importance of self-management is discussed in chapter 2.2.

In the interview with Marjolijn she mentions that 'play' or 'exercise' have previously not been cause or requirement for public art from Rotterdam's council. In the past the council has focused on things such as diversity, education, equality and city marketing, regarding public art. But, if the council would focus on play and exercise within the realm of public art, the Centre for Visual Arts could give multiple examples of artworks where play and exercise is already happening. And Marjolijn mentioned they could easily add to that collection by making small changes to some artworks to make them more exercise-interactive or safe for playing on or around or by advertising public art with a bigger emphasis on healthy behaviour and exercise. But this will only happen when the council starts to involve public art in their healthy city program (van der Meijden, March 23, 2023).

4.2 Sub-question two: no attention to public art

The first thing that will be discussed here is how in Rotterdam's Omgevingsvisie very little attention is paid to public art in general. For example in the quote below:

"Aspecten als kwaliteit van de woningvoorraad, werkgelegenheid, kennisinstellingen, maar ook kwaliteit van de natuur en het landschap spelen een belangrijke rol in de aantrekkelijkheid van een metropoolregio." Gemeente Rotterdam, 2021b, p. 51

This says that aspects such as the quality of the housing stock, employment, knowledge institutions, but also the quality of nature and the landscape play an important role in the attractiveness of a metropolitan region. As we've seen in the previous chapter, Avraham, Cross, GGD GHOR Nederland, Hall and Robertson, and Swales all argued that public art can also contribute to the attractiveness of an area, and attract visitors and investments, although the council does not mention it in the list (Avraham, 2004; Cross, 1993; GGD GHOR Nederland, 2021; Hall & Robertson, 2001; Swales, 1992).

"De historische gelaagdheid draagt bij aan de herkenbaarheid en authenticiteit, het karakter van de stad. Die geschiedenis speelt een belangrijke rol bij de kwaliteit van de fysieke leefomgeving. Ook kunnen historie en erfgoed (...) zorgen voor een impuls voor verbetering, versterking van een gebied of plek." Gemeente Rotterdam, 2021b, p. 65

This quote from the Omgevingsvisie discusses historical stratification as a contributor to the recognisability, authenticity and identity of the city, and that history plays an important role in the quality of the physical living environment and history and heritage can provide an impulse for improvement or reinforcement of an area or place. In the interviews with Ruud and Marjolijn, it emerged that public art is certainly part of Rotterdam's history. Ruud talked about how after World War II the inhabitants of Rotterdam longed for public art to celebrate the rebuilding of the city and inspire hope and courage. According to Ruud, this started a tradition in Rotterdam that whenever something new is made, like a street or square, it should incorporate art (Reutelingsperger, August 3, 2022). Marjolijn mentioned how this later turned into the percentage scheme where, depending on the municipality and the type of ordinance, a certain percentage of the construction budget had to be withheld in order to finance public art (van der Meijden, March 23, 2023). Although this historic percentage scheme was abolished in 2005 (PvdA Rotterdam, 2005), public art is part of Rotterdam's

history and heritage, but because it is not mentioned in their Omgevingsvisie, this information is not brought to the surface. Another example of this is the following quote:

“We kiezen voor de ontwikkeling van Rotterdam als een compacte, aantrekkelijke stad aan de rivier. (...) Rotterdam is en blijft een architectuurstad die durft te experimenteren en stuurt op een slimme mix van gebouwen en groen.” Gemeente Rotterdam, 2021b, p. 68

The previous quote says that Rotterdam is and remains an architectural city that dares to experiment and aims for a smart mix of buildings and greenery. Although it mentions Rotterdam as an architectural city it does not say anything about Rotterdam as a city of public art, even though there is no city in the Netherlands with as much visual art in public space as Rotterdam (CBK Rotterdam, 2018). So, an opportunity to incorporate public art into policy is, again, not seized.

One of the things that is supposed to generate good growth, is developing from the city's own identity and existing qualities (Gemeente Rotterdam, 2021b).

“Rotterdam verbindt de hedendaagse opgaven in de stad met de zorg voor en behoud van bestaande kwaliteiten en cultureel erfgoed. (...) We geven het bestaande een nieuwe betekenis. Het cultureel erfgoed speelt hierbij een zichtbare rol: passend bij de identiteit van Rotterdam als architectuur- en festivalstad, stad met ontwikkelkracht, met ruimte om te pionieren, met internationale allure.” Gemeente Rotterdam, 2021b, p. 65

The quote says that when dealing with the city's contemporary challenges, the existing qualities and cultural heritage will be preserved and cared for. The 'existing' will get a new meaning. Cultural heritage plays an important role in this, matching the identity of Rotterdam as an architecture and festival city, a city with the power to develop, room to pioneer and international allure (Gemeente Rotterdam, 2021b). Furthermore, it says:

“Rotterdam heeft vooraanstaande culturele instellingen en kunstenaars die met respect voor het verleden de toekomstige stad helpen vormgeven.” Gemeente Rotterdam, 2021b, p. 65

This states that Rotterdam has leading cultural institutions and artists who help shape the future city with respect for the past. So, here art and culture are mentioned and although it does not explicitly mention public art, it does leave room for it. Despite that, this talk of cultural heritage, and artists and cultural institutions is limited to one single page in all of Rotterdam's Omgevingsvisie. It also does not mention any specific plans for cultural institutions or artists to help shape the city.

In *Kom op naar buiten!* it is mentioned that to stimulate the use of public space, there should be something to see or do in that space or along the route:

“Om het verblijf van Rotterdammers in de openbare ruimte te stimuleren, hebben we de volgende basisvoorwaarden van een goede verblijfsruimte opgesteld: (...) er moet iets te zien of te doen zijn op een plek of langs de route naar een verblijfsplek.” Gemeente Rotterdam, 2016, p. 15

Here the council says: to encourage the residents of Rotterdam to stay in the public space, we have drawn up the following basic conditions for a good place to stay: (...) there must be something to see or do at a place or along the route to a place to stay. It does not mention public art as something to see or do. In fact, *Kom op naar buiten!* does not have any mention of art or culture in the whole document, paying absolutely no attention to it (Gemeente Rotterdam, 2016).

4.2.1 Culture not connected to health promotion

When culture is mentioned, it is often not in regards with health promotion.

“Rotterdam zet in op (...) voldoende maatschappelijke voorzieningen zoals huisartsen, scholen, sportvoorzieningen, Huizen van de Wijk en cultuur. Bij de groei van de stad hoort een gebalanceerde vorm van verstedelijking, dat is randvoorwaardelijk om Rotterdam

toegankelijk en beschikbaar te houden voor alle bevolkingsgroepen.” Gemeente Rotterdam, 2021b, p. 86

The council talks about providing sufficient social facilities, such as culture, because they are important for keeping Rotterdam accessible and available to everyone. While an inclusive city accessible to everyone is important, it has nothing to do with health promotion.

In the interview with Ruud he discussed how art can give meaning to a place and that meaningful places are places people want to visit (Reutelingsperger, August 3, 2022). In the Visie Openbare Ruimte it is pointed out that making recognisable and logical walking routes in neighbourhoods increases movement and encounters, as was discussed in the theoretical framework, but it is not specified how the council will make the routes recognisable (Gemeente Rotterdam, 2019b, p. 26). In Kom op naar buiten! it is mentioned that in order for public space to be attractive there should be something to see or do in that space or along the route. It is also brought up that a lot of kids in Rotterdam find public space to be boring. Children want more adventurous play and need areas aimed at free play and the use of their imagination. To achieve a more attractive and interesting public space, the council focuses on variation in sports and playing equipment, as well as in landscape design such as material and elevation (Gemeente Rotterdam, 2016, p. 15, p. 17). Public art is not suggested.

“Groen nodigt mensen uit om naar buiten te gaan, te recreëren en elkaar te ontmoeten.” Gemeente Rotterdam, 2021b, p. 73

The council of Rotterdam only focuses on greenery as a factor that increases the aesthetic and the previous quote says that greenery invites people to go outside, to recreate and to meet each other.

“En groene, prettige en goed begaanbare routes nodigen uit tot meer bewegen en sporten.” Gemeente Rotterdam, 2019b, p. 14

And here it says that green, pleasant and easily accessible routes invite people to exercise and work out. The council also focuses on accommodating quiet and peaceful places:

“Dezelfde mensen die genieten van reuring, hebben op andere momenten behoefte aan rust, ontspanning en bezinning. Plekken waar het stiller is, waar het aantal prikkels beperkt is en waar je je veilig voelt. Deze rustpunten kunnen goed gekoppeld worden aan groene plekken of plekken bij het water. Zo’n plek moet visueel en auditief aantrekkelijk zijn.” Gemeente Rotterdam, 2021b, p. 82

This states that people need places where it is quiet, where the number of stimuli is limited and where they feel safe, to relax and come to their senses. Such places should be visually and aurally appealing. It again connects public space with greenery by saying that these tranquil spaces fit well with green places or places near the water (Gemeente Rotterdam, 2021b). This big emphasis on adding greenery to the city is also displayed in the following quote:

“Meer bewoners, werknemers en bezoekers betekent ook een grotere behoefte aan groen.” Gemeente Rotterdam, 2019b, p. 8

It says that more residents, employees and visitors also means a greater need for greenery. It makes sense that the council puts an emphasis on greenery as a result of climate change, however it is not the only thing that can be used for health promotion.

4.2.2 No explanation of ‘culture’

Culture is covered in Rotterdam’s Omgevingsvisie, but only as the term ‘culture’ and without a definition or explanation.

“We blijven werken aan het verbeteren van de kwaliteit van de leefomgeving. Met een goede verdeling tussen de gebouwde omgeving, groen en cultuur, zorgen we voor balans tussen rust en reuring.” Gemeente Rotterdam, 2021b, p. 73

This states that the council will continue to work on improving the quality of the living environment. With a good distribution between the built environment, greenery and culture, they will ensure a balance between tranquillity and commotion. More specifically they want to create this balance by creating lively locations with cultural and tourist facilities, restaurants and cafes and where events can be hosted as well as providing enough healthy and safe places where residents can relax and rest. Due to the increasing popularity of the city, the hospitality industry, the number of events and the cultural and tourist attractions are growing and the number of visitors with it. By spreading these types of functions over the city and over time, the entire city benefits from this growth. It also ensures that well-known places are not overloaded with tourists and visitors, guarding the tranquillity of the city (Gemeente Rotterdam, 2021b, p. 81, p. 121).

Nowhere in Rotterdam's Omgevingsvisie it is specified what is meant by 'culture'. In the previous paragraph, culture was mentioned as one of the things the council wants to spread to ensure tranquillity. This makes it seem like public art is not included, because public art does not necessarily attract the amount of visitors to the point that it needs to be spread. They also keep switching between the terms 'culture', 'cultural facilities' and 'cultural attractions'. Cultural facilities include libraries, museums, theatres and cinemas, thus it can be assumed that with 'culture' the same or something similar is meant (CBS, 2013).

In the following quotes, culture is again mentioned just as the term, without further explanation:

"Rotterdam zet in op (...) voldoende maatschappelijke voorzieningen zoals huisartsen, scholen, sportvoorzieningen, Huizen van de Wijk en cultuur." Gemeente Rotterdam, 2021b, p. 86

"Goede voorzieningen, zoals onderwijs, sport, cultuur en zorg mogen niet ontbreken." Gemeente Rotterdam, 2021b, p. 144

The first quote says that Rotterdam is committed to providing sufficient social facilities such as general practitioners, schools, sports facilities, Houses of the Neighbourhood and culture. The second quote says good facilities, such as education, sports, culture and healthcare should not be missed. And a bit later it is mentioned as a social facility, along with education, healthcare and sports, but it is not clarified further:

"Door de snelle groei neemt de druk op maatschappelijke voorzieningen snel toe. Onder maatschappelijke voorzieningen verstaan we voorzieningen met een maatschappelijke functie zoals onderwijs, cultuur, welzijnsvoorzieningen, zorg, kinderopvang, Huizen van de Wijk en sport." Gemeente Rotterdam, 2021b, p. 101

It states that due to the rapid growth, the pressure on social facilities is increasing rapidly. By social facilities we mean facilities with a social function such as education, culture, welfare facilities, healthcare, childcare, Houses of the Neighbourhood and sports.

The Omgevingsvisie Rotterdam is in general very vague, not just when it comes to culture. It is mentioned that the goal is to design the public space in such a way that it meets the needs of different users, with the focus on encounters (Gemeente Rotterdam, 2021b, p. 89). However, it is completely unclear what they mean with that statement since no further explanation is given. The paragraph before it talks about mixing living, working and facilities to stimulate walking, cycling and meeting others and the paragraph afterwards is about public transport.

The Visie Openbare Ruimte mentions art and culture when discussing how to generate a stronger connection between residents:

"Bij de programmering van activiteiten en evenementen rekening houden met de identiteit van gebieden. De verbinding tussen bewoners centraal stellen. Verbindende thema's in Rotterdam zijn food, architectuur, muziek, kinderen, en kunst en cultuur." Gemeente Rotterdam, 2019b, p. 22

This says that when programming activities and events the identity of an area should be taken into account and that there should be a focus on connection between residents. Connecting themes in Rotterdam are food, architecture, music, children and art and culture. Even though art is now mentioned on top of culture, and music and architecture are their own categories it is still not completely clear what is meant with it and whether or not public art is included. It also seems that in this instance art and culture are meant as one term, which complicates it again. This is a shame because naming art and culture as some of the connecting themes in Rotterdam is quite a statement and could have been a step in the right direction. So, even when culture is mentioned in the policies, it does not seem to include public art.

---

5. Conclusion

This chapter aims to answer the main question on the basis of the two sub-questions, which were discussed in the previous chapter.

The objective of this research was to bring to light the gap in Rotterdam's spatial health promotion policy regarding public art. The main research question was: what role does public art play in Rotterdam's spatial policy on health promotion?

It was found that the policy documents pay very little attention to public art, in fact the document *Kom op naar buiten!* does not mention art or culture at all (Gemeente Rotterdam, 2016). In the *Omgevingsvisie Rotterdam* and *Visie Openbare Ruimte*, art and culture are mentioned but not in large quantities and it is still left out in a lot of the topics. For example, the attractiveness of the metropolitan region is mentioned, but while employment, knowledge institutions and the quality of the housing stock, nature and the landscape are mentioned as influences, public art is not (Gemeente Rotterdam, 2021b). This goes against some of the literature which does claim that public art contributes to the attractiveness of a region (Avraham, 2004). Another example is, that when talking about the historical heritage and identity of Rotterdam, public art is not mentioned (Gemeente Rotterdam, 2021b). In the interviews with Ruud and Marjolijn however, it was discussed that public art is absolutely part of Rotterdam's heritage (van der Meijden, March 23, 2023; Reutelingsperger, August 3, 2022). Furthermore, there is no city in the Netherlands with as much public art as Rotterdam, yet it is not mentioned by the council as part of Rotterdam's identity (CBK Rotterdam, 2018).

The next thing that stood out was that even when culture is mentioned in the policies, it is not connected to health promotion. Culture is mentioned in the *Omgevingsvisie Rotterdam* as a way of keeping the city inclusive and accessible, but not as a way to promote healthy behaviour (Gemeente Rotterdam, 2021b). Furthermore, the *Visie Openbare Ruimte* mentions that recognisable and logical walking routes increase movement and encounters, but public art is not mentioned even though the literature proved public art to be an important factor in making spaces recognisable (Francis et al., 2012; Gemeente Rotterdam 2019b; Hospers; 2010). Rotterdam's *Omgevingsvisie* heavily focuses on greenery as a way to stimulate people to go outside, exercise, recreate, relax and meet others but does not mention public art as an influence (Gemeente Rotterdam, 2021b).

When culture is actually mentioned in the policies, it is not explained further what they exactly mean by it. For example, it is stated in Rotterdam's *Omgevingsvisie* that they want to ensure a balance between tranquillity and commotion by distributing the built environment, greenery and culture (Gemeente Rotterdam, 2021b). Another example is in the *Visie Openbare Ruimte*, which mentions art and culture as a connecting theme in Rotterdam (Gemeente Rotterdam, 2019b). In both instances, it is not discussed what exactly is meant with 'culture' or 'art and culture' and if it includes public art. It happens many more times in the *Omgevingsvisie Rotterdam* and the *Visie Openbare Ruimte*, that culture is mentioned just as the term without any further explanation or specific plans.

As mentioned in the theoretical framework, the *Omgevingsvisie* is a document which provides a framework for future spatial development of Rotterdam (Rotterdam, 2021b). Because no fixed definition of culture was given and the mentioned plans regarding culture were not further explained, it becomes very difficult to decide whether or not plans or ideas fit within the framework. In addition, the outcome of the decision depends very much on whoever makes it, since there is a lot of room for ones' own interpretation. On top of that, Rotterdam's *Omgevingsvisie* and the other policies are intended as visions to build on. But because of the ambiguity around culture, this too becomes complex for the (future) councilmembers, likewise initiators. And although the tradition of

public art in Rotterdam came about naturally and not as a result of policy, does not mean that policy should not have to pay attention to it either. By not covering it in policy nowadays, it still remains up to the people to take the initiative.

To answer the main question of this research: public art does not play a big role in Rotterdam's spatial policies on health promotion. It is barely mentioned in the three policies that were researched, is not explained, and is clearly overshadowed by the focus on greenery. Marjolijn from the Centre for Visual Arts Rotterdam also mentioned in the interview that they never received public health as an incentive behind public art projects from the council, although if they did they Marjolijn could immediately bring up some examples where artworks are already influencing public health and start working on new pieces (Marjolijn van der Meijden, March 23, 2023). So, it has become clear that the council does not pay much attention to art in public space. This is unfortunate because it was found that there are multiple ways in which public art can contribute to promoting healthy behaviour. Public art can make an environment more attractive and interesting, which stimulates walking as a form of mobility as well as for fun, because the appeal of a walk is in the quality and added value of one (Ball et al., 2001; Cross, 1993; GGD GHOR Nederland, 2021; Hall & Robertson, 2001; Swales, 1992). Public art also makes public space recognisable and memorable, creating 'destinations' which also stimulates walking and cycling (Francis et al., 2012; Hospers; 2010). Furthermore, public art can make playgrounds, sports fields and exercise areas more attractive, improving the pleasantness of the area and increasing the use of the place (Marjolijn van der Meijden, March 23, 2023). Another way it can contribute is that public art can create meaningful places and strengthen the local identity, stimulating encounters in public space (Francis et al., 2012, GGD GHOR Nederland, 2021). It also stimulates mutual understanding and respect and appreciation towards others, which can result in a sense of belonging, the development of relationships and tackle social exclusion (Blaney, 1989; Forrest & Kearns, 2001; Hartig et al., 2014; Hawkins, 2012; Miles, 1997; Sharp et al., 2005; Simpson, 2011; Vreke et al., 2010). Important here is that the context of local people and the environment are taken into account during the design and execution of a public art piece. When this is not done, or not correctly, it can lead to deterioration of the local identity (McCarthy, 2006). Some local communities also have such a strong lack of cohesion that it would be harmful to intervene. Furthermore, it is unsure if the created social cohesion will persist in the long-term (McCarthy, 2006). Lastly, public art can help people adjust to transitions, increasing their resilience and ability to self-manage, which are qualities of public health (Huber, 2015; GGD GHOR Nederland, 2021).

---

6. Discussion and recommendations

This chapter starts with a general reflection on the research discussing its limitations and what could be improved, were this research repeated. Then, it discusses recommendations for future research as well as for Rotterdam's council.

6.1 Limitations

At first the goal was to perform both a quantitative and qualitative content analysis, but after closely examining the policies, the three documents turned out to be too different to compare them in a quantitative way. The Omgevingsvisie Rotterdam is a much broader policy than the other two and discusses a wider range of topics. A lot of text was not relevant to this research and therefore not coded. So, even when the documents are compared in proportion it does not lead to a valid result. This limits the research because a quantitative content analysis on top of the qualitative one would lead to more triangulation.

Another limitation is that this research used semi-structured interviews to gather additional information. A disadvantage of these interviews is that the way in which the interview is conducted is highly dependent on the interviewer, because of the loosely prepared questions. If another researcher were to conduct the interview again on the basis of the interview guide, it is not certain that it will give the same results and it could have gone into a completely different direction. The reliability of semi-structured interviews is therefore not very high (Vennix, 2016). Another limitation of this research is that only two interviews were performed. Although both interviews were very different and gave different insights, it may have been useful to have conducted more. Furthermore, it was decided not to interview someone from Rotterdam's council itself because of the interview with Marjolijn van der Meijden from CBK Rotterdam, which works with and advises Rotterdam's council on public art in Rotterdam. In hindsight, an interview with someone on the council would have provided some interesting insight in their view of the policies and public art and is therefore recommended for future research.

I think the issue is that health promotion involves different municipal departments such as sports, greenery, healthcare, art and culture, sustainability and urban design. These departments don't always communicate well with each other, which can create gaps. This was not studied in this research because it would have diverted this research from its original research question and aim too much and would have taken it more into the realm of management and organisation, which was not the focus for this research. This would be an interesting topic to study in future research.

Another thing to consider is the researcher bias. Qualitative research always comes with a researcher bias and a certain degree of abstraction (Vennix, 2019). As a lover of public art, it is difficult to set this aside while conducting this research. As a researcher it is, in general, difficult to stay neutral, but especially when there is a fondness for the topic. This is when observer bias can take place, which is when the researcher has pre-existing views and opinions on the topic and collects and interprets the data conform to this, affecting the research (Vennix, 2019). Another thing to note is that the researcher has lived in Rotterdam for 2,5 years now, as was mentioned in the introduction. Although this can be a good thing since the research is based around residents of Rotterdam, which they are a part of, it can also come with a certain bias again. The researcher tried as best as they could to remain neutral, however this can never be done with absolute certainty. Lastly, it is also important to say that the researcher is an able bodied, white, cis woman, who is able to access public art in Rotterdam, but this might not be the case for all residents. A separate research could be conducted about how accessible public art really is in Rotterdam and thus, whether involving public art in health promotion would even benefit the target audience.

In hindsight, this research seems to contain two researches in one, namely, whether or not public art has an influence on healthy behaviour and can therefore be used as a tool in a city's health promotion, and how public art is used in Rotterdam's health promotion through researching policy documents. At the start of this research it was unclear exactly how little information there is on the link between healthy behaviour and public art. Therefore, a big part of this research became studying the latter and trying to form a direct connection between it. However, the focus of this research was Rotterdam's health promotion policy, thus this resulted in a somewhat meagre chapter on public art and healthy behaviour.

6.2 Recommendations

My first recommendation is that more research needs to be done regarding the connection between public art and public health or health promotion. There is little research done, especially connecting the two directly. It would be beneficial to conduct more research regarding the general effects of public art, but researching the effects of public art on health promotion could, depending on the results of the research, impact the way we look at healthy behaviour. This could mean conducting research of the general effects of public art and then involving whether or not it promotes healthy behaviour, stimulates social cohesion, decreases loneliness, etc. Or research regarding the latter topics, amongst others, and then involving public art. For example, in surveys or interviews questions can be asked such as 'how often do you meet friends or acquaintances at public art installations?', 'how often do you meet neighbours at public art installations?' or 'how often do you go for a run/walk/bike ride to a specific public art installation?'. In addition, research can be conducted on how much public art contributes to the safety, aesthetic or excitement and therefore the use of certain meeting places, walking and running routes, public exercise areas etc. There is a myriad of possibilities, but one thing is clear, and that is that more research needs to be done.

Just as the world changes, public art changes as well. Public art has a long tradition of diverse and ever changing meaning and purpose, from religion and display of power to reconstruction after WW II to city branding. Now, public art is changing from its more autonomous form to artists who are increasingly concerned with social and cultural issues such as climate change, the gap between rich and poor and perhaps public health... As Marjolijn already mentioned, as soon as the council gives the CBK the order that they want to start involving public art in their healthy city policy, the CBK can start working on it. My recommendation is that the council sets aside a little bit of their budget from health promotion to spend on public art, to be able to involve the latter. Part of this is also that the council, as well as other organisations, provide more specific definitions regarding public art. What exactly is meant by 'art' and 'culture' in the Omgevingsvisie, so that the designers and developers know what to make of it.

Bibliography

- Antonovsky, A. (1979). *Health, stress and coping*. San Francisco, C.A.: Jossey-Bass.
- Antonovsky, A. (1984). The sense of coherence as a determinant of health. In J. Matarazzo (ed.), *A handbook of health enhancement and disease prevention*. New York, N.Y.: John Wiley.
- Amin, A. (2008). Collective culture and urban public space. *City*, 12(1), 5–24.
<https://doi.org/10.1080/13604810801933495>
- Architectuur Lokaal (n.d.). Over deze site | MijnOmgevingsvisie. Mijn Omgevingsvisie. Retrieved March 25, 2022, from <https://mijnomgevingsvisie.nl/over-deze-site>
- Artquest (n.d.). *Percentage for Art*. Retrieved June 22, 2023, from <https://artquest.org.uk/artlaw-article/percentage-for-art-2/>
- Avraham, E. (2004). Media strategies for improving an unfavourable city image. *Cities*, 21(6), 471–479. <https://doi.org/10.1016/j.cities.2004.08.005>
- Bailey, C., Miles, S. & Stark, P. (2004). Culture-led urban regeneration and the revitalisation of identities in Newcastle, Gateshead and the northeast of England. *International Journal of Cultural Policy*, 10(1), 47–65. <https://doi.org/10.1080/1028663042000212328>
- Ball, K., Bauman, A., Leslie, E. & Owen, N. (2001). Perceived environmental aesthetics and convenience and company are associated with walking for exercise among Australian adults. *Preventive Medicine*, 33(5), 434–440. <https://doi.org/10.1006/pmed.2001.0912>
- Bingham-Hall, J. (2016). Public art as a function of urbanism. In C. Cartiere & M. Zebracki (eds.), *The Everyday Practice of Public Art: Art, Space and Social Inclusion*. London, U.K. & New York, N.Y.: Routledge.
- BKOR (n.d.). Over BKOR - BKOR. Retrieved April 12, 2023, from <https://www.bkor.nl/over/>
- Blaney, J. (1989). The arts and the development of community in suburbia. In British and American Arts Association (eds.), *Arts and the Changing City: an agenda for urban regeneration* (p. 81–84). London, U.K.: British and American Arts Association.
- Borghouts, L. B. (2007, 27 april). *Fysieke activiteit en gezondheid*. Eindhoven, the Netherlands: Fontys Sporthogeschool.
- Bosma, H. (2017). Onderbelichte thema's in het onderzoek naar sociaal-economische gezondheidsverschillen. *Tijdschrift Voor Gezondheidswetenschappen*, 95(4), 149–150.
<https://doi.org/10.1007/s12508-017-0046-5>
- Brown, M. (2022, October 19). Rachel Whiteread: Turner prize winner criticises “plop art.” Retrieved March 16, 2023, from <https://www.theguardian.com/artanddesign/2017/sep/11/rachel-whiteread-turner-prize-winner-criticises-plop-art>
- Cartiere, C. (2016). Through the lens of social practice: considerations on a public art history in progress. In C. Cartiere & M. Zebracki (eds.), *The Everyday Practice of Public Art: Art, Space and Social Inclusion*. London, U.K. & New York, N.Y.: Routledge.

- Cartiere, C. (2008). Coming in from the cold: a public art history. In C. Cartiere & S. Willis (eds.), *The practice of public art*. London, U.K. & New York, N.Y.: Routledge.
- CBK Rotterdam. (2020, December 1). CBK Rotterdam werkt aan een levendig kunstklimaat in Rotterdam. Retrieved April 6, 2023, from <https://www.cbkrotterdam.nl/over/>
- CBK Rotterdam (2018, November 13). Art in public space - BKOR and Sculpture International Rotterdam. Retrieved August 18, 2022, from <https://www.cbkrotterdam.nl/en/kunst-in-de-openbare-ruimte/>
- Centraal Bureau voor de Statistiek. (2013, February 12). Culturele voorzieningen niet overal in de buurt. Retrieved August 18, 2022, from <https://www.cbs.nl/nl-nl/achtergrond/2013/07/culturele-voorzieningen-niet-overal-in-de-buurt#:~:text=In%20Nederland%20zijn%20er%20grote,afstand%20van%201%2C8%20kilo meter.>
- Cross, A. (1993). Public art Chicago style. *Art Monthly* 168(July/August), 2.
- Cuffie, H.A.T. (2013). Public art and the impact it has on the society. *Journal of Contemporary Indonesian Art*, 7(2). 98–104.
- Diensten MMO & GNL. (2008). *Kadernotitie beheer openbare ruimte Apeldoorn*. Retrieved August 5, 2022, from <https://fdocuments.nl/document/kadernotitie-beheer-openbare-ruimte-apeldoorn-de-openbare-ruimte-is-uiteindelijk.html?page=1>
- Errante, L. (2019). Public space and its challenges: a palimpsest for urban commons. In C. Benincasa, G. Neri & M. Trimarchi (eds.), *Art and economics in the city* (p. 191–204). <https://doi.org/10.14361/9783839442142>
- Forrest, R. & Kearns, A. (2001). Social cohesion, social capital and the neighbourhood. *Urban Studies*, 38(12), 2125–2143. <https://doi.org/10.1080/00420980120087081>
- Francis, J., Giles-Corti, B., Wood, L. & Knuijman, M. (2012). Creating sense of community: The role of public space. *Journal of environmental psychology*, 32(4), 401–409. <https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2012.07.002>
- Fraser, S. D. S. & Lock, K. (2010). Cycling for transport and public health: a systematic review of the effect of the environment on cycling. *European Journal of Public Health*, 21(6), 738–743. <https://doi.org/10.1093/eurpub/ckq145>
- Gehl, J. & Matan, A. (2009). Two perspectives on public spaces. *Building Research & Information*, 37(1), 106–109. <https://doi.org/10.1080/09613210802519293>
- Gemeente Rotterdam (2016, June). *Kom op naar buiten! De Rotterdamse integrale visie op spelen, sporten, bewegen en ontmoeten*.
- Gemeente Rotterdam (2019a, March). *Lekker fit! in de wijk. Samenwerken aan een fitte generatie*.
- Gemeente Rotterdam (2019b, April). *Visie openbare ruimte 2019-2029 Rotterdam. Een gezond en groen Rotterdam voor iedereen*.
- Gemeente Rotterdam (2019c, June). *Rivieroevers Rotterdam. Uitvoeringsprogramma 2019-2022*.

- Gemeente Rotterdam (2019d, July). *Uitvoeringsprogramma Rotterdam Ouder & Wijzer*.
- Gemeente Rotterdam (2019e, November). *Fietskoers 2025. De fiets als hefboom in de Rotterdamse mobiliteitstransitie*.
- Gemeente Rotterdam (2019f, December). *Gezond010: het akkoord. Elke Rotterdammer een stap dichterbij een gezonde leefstijl*.
- Gemeente Rotterdam (2020, October). *Rotterdam loopt 2025. De voetganger op een voetstuk. Ambitie en aanzet tot actie*.
- Gemeente Rotterdam (2021a, March). *Sportnota 2021+. Rotterdam, wereldse sportstad: Waar alle Rotterdammers 'lekker lopen te bewegen'*.
- Gemeente Rotterdam (2021b, December). *De Veranderstad - Werken aan een wereldstad voor iedereen. Omgevingsvisie Rotterdam*.
- Giles-Corti, B. & Donovan, R. (2002). The relative influence of individual, social and physical environmental determinants of physical activity. *Social Science & Medicine*, 54(12), 1793–1812. [https://doi.org/10.1016/s0277-9536\(01\)00150-2](https://doi.org/10.1016/s0277-9536(01)00150-2)
- Gezondheidsraad & ZonMw (2010, July). *Report invitational conference 'Is health a state or an ability? Towards a dynamic concept of health' (A10/04E)*.
- GGD GHOR Nederland (2021, April). *Kernwaarden gezonde leefomgeving*.
- Hall, T. & Robertson, I. (2001). Public Art and Urban Regeneration: Advocacy, claims and critical debates. *Landscape Research*, 26(1), 5–26. <https://doi.org/10.1080/01426390120024457>
- Hartig, T., Mitchell, R., de Vries, S. & Frumkin, H. (2014). Nature and health. *Annual Review of Public Health*, 35(1), 207–228. <https://doi.org/10.1146/annurev-publhealth-032013-182443>
- Hawkins, H. (2012). Geography and art: An expanding field. *Progress in Human Geography*, 37(1), 52–71. <https://doi.org/10.1177/0309132512442865>
- Heale, R. & Twycross, A. (2015). Validity and reliability in quantitative studies. *Evidence-Based Nursing*, 18(3), 66–67. <http://doi.org/10.1136/eb-2015-102129>
- Hein, H. (2006). *Public art: Thin king museums differently*. Lanham, M.D.: AltaMira.
- Heinen, E., Wee, van B. & Maat, K. (2010). Commuting by Bicycle: An overview of the Literature. *Transport Reviews*, 30(1), 59–96. <https://doi.org/10.1080/01441640903187001>
- Hewitt, A. & Jordan, M. (2016). Politicizing publics: a social framework for public artworks. In C. Cartiere & M. Zebracki (eds.), *The Everyday Practice of Public Art: Art, Space and Social Inclusion*. London, U.K. & New York, N.Y.: Routledge.
- Hospers, G. J. (2010). *Citymarketing in perspectief* (2nd ed.). Lelystad, the Netherlands: IVIO Wereldschool.
- Huber, M. (2015). Health: Definitions. *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences*, 10(2), 607–613. <https://doi.org/10.1016/b978-0-08-097086-8.14144-3>

- Huber, M., Knottnerus, J. A., Green, L., Horst, H. V. D., Jadad, A. R., Kromhout, D., ... Smid, H. (2011). How should we define health? *British Medical Journal*, 343(d4163).
<https://doi.org/10.1136/bmj.d4163>
- Humpel, N., Owen, N. & Leslie, E. (2002). Environmental factors associated with adults' participation in physical activity: A review. *American journal of preventive medicine*, 22(3), 188–199.
[https://doi.org/10.1016/S0749-3797\(01\)00426-3](https://doi.org/10.1016/S0749-3797(01)00426-3)
- ixia (2013, March). *Public art: a guide to evaluation* (3rd ed.).
- Jacob, M.J. (1991). *Places with a past: New site specific art at Charleston's Spoleto Festival*. New York, N.Y.: Rizzoli International Publications.
- Koning, A. & Poort, E. (2013, July). *Facts belang kindvriendelijke buitenruimte*. Jantje Beton.
- Lalonde, M. (1974). *A new perspective on the health of Canadians*. Ottawa, Canada: Minister of Supply and Services Canada.
- Leedy, P. D. & Ormrod, J. E. (2015). *Practical research. Planning and design* (11th ed.). Essex, U.K.: Pearson.
- Litardi, I. & Pastore, L. (2019). Does public art matter? A Socratic explanation. In C. Benincasa, G. Neri & M. Trimarchi (eds.), *Art and economics in the city* (p. 15–35).
<https://doi.org/10.14361/9783839442142>
- McCarthy, J. (2006). Regeneration of cultural quarters: Public art for place image or place identity? *Journal of Urban Design*, 11(2), 243–262. <https://doi.org/10.1080/13574800600644118>
- Miles, M. (1997). *Art, space and the city*. London, U.K.: Routledge.
- Miles, S. & Paddison, R. (2005). Introduction: The rise and rise of culture-led urban regeneration. *Urban Studies*, 42(5–6), 833–839. <https://doi.org/10.1080/00420980500107508>
- Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (2020, September). *Nationale omgevingsvisie. Duurzaam perspectief voor onze leefomgeving*.
- Minkler, M. (1989). Health education, health promotion and the open society: A historical perspective. *Health Education Quarterly*, 16(1), 17–30. <https://doi-org.ru.idm.oclc.org/10.1177/109019818901600105>
- Morea, V. (2019). Art and territorial changes in the Italian experience. In C. Benincasa, G. Neri & M. Trimarchi (eds.), *Art and economics in the city* (p. 37–47).
<https://doi.org/10.14361/9783839442142>
- National Consumer Council (1987). *What's wrong with walking? A consumer review of the pedestrian environment*. London, U.K.: Her Majesty's Stationery Office.
- Nederlands Bureau voor Toerisme & Congressen (2023, June 15). *Rotterdam*. Holland.com. Retrieved June 20, 2023, from https://www.holland.com/be_nl/toerisme/ontdek-nederland/bezoek-de-

steden/rotterdam.htm#:~:text=Rotterdam%20staat%20bekend%20om%20zijn,haven%2C%20de%20grootste%20van%20Europa.

le Nevez, C. (2016, July 15). Experiencing the public art of Rotterdam. Retrieved August 10, 2022, from <https://www.lonelyplanet.com/articles/experiencing-the-public-art-of-rotterdam>

Observatorium (n.d.-a). About: CV. Retrieved August 10, 2022, from https://www.observatorium.org/observatorium/site/application/#/observatorium_item/899

Observatorium (n.d.-b). About: Field of work. Retrieved August 10, 2022, from <https://www.observatorium.org/observatorium/site/application/#/about>

Oliveras, J. (2023). An urban odyssey: City Beautiful to City Instagrammable. *Architectural Design*, 93(1), 46–53. <https://doi.org/10.1002/ad.2893>

Peattie, L. (1998). Convivial cities. In M. Douglass & J. Friedmann (eds.), *Cities for citizens* (p.247–253). New York, N.Y.: John Wiley & Sons.

Pikora, T., Giles-Corti, B., Bull, F., Jamrozik, K. & Donovan, R. (2003). Developing a framework for assessment of the environmental determinants of walking and cycling. *Social Science & Medicine*, 56(8), 1693–1703. [https://doi.org/10.1016/s0277-9536\(02\)00163-6](https://doi.org/10.1016/s0277-9536(02)00163-6)

Planbureau voor de Leefomgeving (2016). *Balans van de leefomgeving 2016: Richting geven, ruimte maken*. Den Haag, the Netherlands: Planbureau voor de Leefomgeving.

Poiesz, T., Caris, J. & Lapré, F. (2016). Gezondheid: een definitie? *Tijdschrift Voor Gezondheidswetenschappen*, 94(7), 252–255. <https://doi.org/10.1007/s12508-016-0091-5>

Pojani, D. (2022, October 10). How public art can revitalise urban spaces. Retrieved March 16, 2023, from <https://thefifthestate.com.au/urbanism/planning/how-public-art-can-revitalise-urban-spaces/>

Pollock, V. L. & Paddison, R. (2010). Embedding public art: Practice, policy and problems. *Journal of Urban Design*, 15(3), 335–356. <https://doi.org/10.1080/13574809.2010.487810>

PvdA Rotterdam. (2021, 29 juni). *Herstel de percentageregeling voor Beeldende Kunst! - PvdA Rotterdam*. Retrieved June 21, 2023, van <https://rotterdam.pvda.nl/nieuws/herstel-de-percentageregeling/>

Raad voor de leefomgeving en infrastructuur (2018, March). *De stad als gezonde habitat: Gezondheidswinst door omgevingsbeleid*. (2018/03). Den Haag, Nederland: Opmeer papier pixels projecten.

Rijksoverheid (2021, October 6). Nieuwe omgevingswet maakt omgevingsrecht eenvoudiger. Omgevingswet | Rijksoverheid.nl. Retrieved March 25, 2022, from <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/omgevingswet/vernieuwing-omgevingsrecht>

Rijksoverheid (2022, March 1). Omgevingswet. Rijksoverheid.nl. Retrieved March 25, 2022, from <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/omgevingswet>

- Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (2011, April 7). Wat verstaan we onder een gezonde leefomgeving? Retrieved August 7, 2022, from <https://www.rivm.nl/gezonde-leefomgeving/wat-verstaan-we-onder-gezonde-leefomgeving>
- Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (2023a, May 31). *Mentale gezondheid jongeren*. Retrieved June 7, 2023, van <https://www.rivm.nl/gezondheidsonderzoek-covid-19/kwartaalonderzoek-jongeren/mentale-gezondheid>
- Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (2023b, May 31). *Mentale gezondheid volwassenen*. Retrieved June 7, 2023, van <https://www.rivm.nl/gezondheidsonderzoek-covid-19/kwartaalonderzoek-volwassenen/mentale-gezondheid>
- Ruud Reutelingsperger (n.d.). LinkedIn. Retrieved June 19, 2023, from <https://www.linkedin.com/in/ruud-reutelingsperger-62796a7/?originalSubdomain=nl>
- Sallis, J., Bauman, A. & Pratt, M. (1998). Environmental and policy interventions to promote physical activity. *American Journal of Preventive Medicine*, 15(4), 379–397. [https://doi.org/10.1016/s0749-3797\(98\)00076-2](https://doi.org/10.1016/s0749-3797(98)00076-2)
- Sharp, J., Pollock, V. & Paddison, R. (2005). Just art for a just city: Public art and social inclusion in urban regeneration. *Urban Studies*, 42(5–6), 1001–1023. <https://doi.org/10.1080/00420980500106963>
- Simpson, P. (2011). Street performance and the city. *Space and Culture*, 14(4), 415–430. <https://doi.org/10.1177/1206331211412270>
- Stokols, D. (1992). Establishing and maintaining healthy environments. *American Psychologist*, 47(1), 6–22. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.47.1.6>
- Stokols, D. (1996). Translating social ecological theory into guidelines for community health promotion. *American Journal of Health Promotion*, 10(4), 282–298. <https://doi.org/10.4278/0890-1171-10.4.282>
- Swales, P. (1992). Approaches. In S. Jones (ed.), *Art in public: what, why and how* (p. 63–77). Sunderland, U.K.: AN Publications.
- Tonnellat, S. (2010). The sociology of urban public spaces. In H. Wang, M. Savy & G. Zhai (eds.), *Territorial evolution and planning solution: Experiences from China and France* (p. 84–92). Paris, France: Atlantis Press.
- U.S. Surgeon General (1979). *Healthy People: The Surgeon General's Report on Health Promotion and Disease Prevention*. Washington D.C., D.C.: Department of Health, Education and Welfare.
- Van der Kamp, B. (2004, August 16). *Percentageregeling beeldende kunst bij rijksgebouwen: Beschrijving van de regeling en de procedure voor de realisatie van beeldende kunst bij rijksgebouwen* (1st ed.). Den Haag, the Netherlands.
- Van der Stel, J. (2016). Definitie 'gezondheid' aan herziening toe: Biopsychosociaal aspect ontbreekt in omschrijving Machteld Huber. *Medisch contact*, 71(23), 18–19.

- Van Grondel, A. (2021, April 1). Achter de schermen: Ik ben van de straat - CBK Rotterdam. Retrieved April 6, 2023, from <https://www.cbkrotterdam.nl/nieuws/achter-de-schermen-in-gesprek-met-marjolijn-van-der-meijden/>
- Vennix, J. A. M. (2016). *Onderzoeks-en interventiemethodologie* (6th ed.). Amsterdam, the Netherlands: Pearson.
- Verschuren, P. J. M. & Doorewaard, J. A. C. M. (2021). *Het ontwerpen van een onderzoek* (6th ed.). Amsterdam, the Netherlands: Boom uitgevers.
- Vreke, J., Salverda, I. E. & Langers, F. (2010). *Niet bij rood alleen: Buurtgroen en sociale cohesie*. Alterra-rapport 2070. Wageningen, the Netherlands: Alterra Wageningen University & Research.
- World Health Organization (1964, July 22). *Constitution of the World Health Organization*. New York, N.Y.: World Health Organization.
- World Health Organization (2018, April 5). Healthy cities vision. Retrieved August 7, 2022, from <https://www.who.int/europe/news-room/fact-sheets/item/healthy-cities-vision>
- World Health Organization (2020). *Healthy cities: Effective approach to a rapidly changing world*. Geneva, Switzerland: World Health Organization.
- World Health Organization (n.d.). The 1st international conference on health promotion, Ottawa, 1986. Retrieved August 5, 2022 from <https://www.who.int/teams/health-promotion/enhanced-wellbeing/first-global-conference>
- World Health Organization (n.d.-b). What is a healthy city? Retrieved August 7, 2022, from <https://www.who.int/europe/become-a-member/what-is-a-healthy-city>
- Zhang, X. & He, Y. (2019). What makes public space public? The chaos of public space definitions and a new epistemological approach. *Administration & Society*, 52(5), 749–770. <https://doi.org/10.1177/0095399719852897>

Figure 6: Line-art of Rotterdam's skyline. Made by author.

Appendix

Appendix 1: Code book	39
1.1 Predefined categories.....	39
1.2 First round of coding	39
1.3 Second round of coding.....	40
Appendix 2: Interview guide	42
Appendix 3: Interview transcript Ruud Reutelingsperger.....	44
Appendix 4: Interview transcript Marjolijn van der Meijden.....	54

Appendix 1: Code book

1.1 Predefined categories

General category	Codes
Greenery	
Art and culture	Art
	Culture
Public health	Health protection
	General health promotion
	Practise of sports
	Walking and cycling
	Encounters
	Relaxation
Adjectives	Attractive
	Positive remark
	Negative remark

1.2 First round of coding

Aantrekkelijk	Culturele instellingen	Gezonde leefomgeving	Lopen
Architectuur	Culturele voorzieningen	Gezondheid	Natuur
Beleven	Cultuur	Gezondheidsbescherming	Natuurgebied
Beplanting	Erfgoed	Gezondheidsbevordering	Oevers
Bewegen	Evenementen	Gezondheidsprobleem	Ontmoeten
Binnentuinen	Fauna	Groen	Ontmoetingen
Biodiversiteit	Fietsen	Groene daken	Ontmoetingsplekken
Bomenstructuur	Fietsers	Groene plekken	Ontspannen
Bootcampgroepjes	Fietsinfrastructuur	Groener	Openbare plekken
Bossen	Fietspad	Groengebied	Openbare ruimte
Boulevard	Fietsvoorzieningen	Historisch erfgoed	Parken
Buitenleven	Flora	Kunstenars	Pleinen
Buitenruimte	Getijdenpark	Landschap	Positief
Buitenspeelruimte	Gezond		Prettig
Buitensport			Publieke ruimte
Buurttuin			Recreatie
Cultureel erfgoed			

Recreatiegebied
Rivieren
Rust
Rust vinden
Rustige plek
Speelplek
Speeltuinen
Spelen

Sport
Sporters
Sportterreinen
Sportverenigingen
Sportvoorzieningen
Stadsparken
Stille plekken
Tot rust komen

Tuinen
Verblijven
Vergroenen
Vertier
Voetganger
Voetgangersvriende lijk
Volkstuinen

Wandelaar
Wandelen
Wandelpad
Water
Waterpleinen

1.3 Second round of coding

Biodiversiteit	Afname biodiversiteit
	Biodiversiteit
	Toename biodiversiteit
Kunst en cultuur	Creativiteit
	Cultureel erfgoed
	Culturele attractie
	Culturele voorzieningen
	Cultuur
	Historisch erfgoed
	Kunst
	Kunstenaars
Fietsen	Fietsroute
	Ruimte voor fietsers
	Toegankelijkheid fietsers
Gezond	Gezond
	Gezonde leefomgeving
	Gezonde mobiliteit
	Gezonde openbare ruimte
	Gezonde stad
	Gezonde wijk
	Gezondheid
	Gezondheid inrichting
	Gezondheid natuur
	Gezondheid van de mens
	Gezondheidsbescherming
	Gezondheidsbevordering
	Gezondheidsprobleem
	Slechte gezondheid
Gezondheids- bevordering	Beweegplekken
	Bewegen
	Ontmoeten
	Ontmoetingsplekken
	Ontspannen
	Recreatie
	Recreatiegebied
	Recreatievoorzieningen
	Rust
Rust vinden	

	Rustig
	Speelplek
	Speeltuin
	Spelen
	Speelvoorzieningen
	Sport
	Sporten
	Sporters
	Sportplek
	Sportterrein
	Sportvoorzieningen
	Stimuleren bewegen
	Stimuleren fietsen en lopen
	Stimuleren ontmoeten
	Stimuleren spleen
	Stimuleren sporten
	Tot rust komen
	Verbindende activiteiten
	Verbinding stad - platteland
	Vertier
Groen	Bepanting
	Groen
	Groene daken
	Groene openbare ruimte
	Groene plekken
	Groengebied
	Groenstructuur
	Landschap
	Meer groen
	Natuur
	Natuurgebied
	Natuurlijke
	Oevers
	Parken
Tuinen	
Vergroenen	
Volkstuinen	

Lopen	Ruimte voor voetgangers
	Toegankelijkheid voetgangers
	Wandelaars
	Wandelroute
Meningen	Aantrekkelijk
	Aantrekkelijke omgeving
	Aantrekkelijke openbare ruimte
	Behoefte
	Belangrijk
	Gezellig
	Hoge druk
	Mooi

	Negatief
	Positief
	Prettig
	Risico
Openbare ruimte	Boulevards
	Buitenruimte
	Leefomgeving
	Openbare ruimte
	Pleinen
	Verblijfsplekken
	Verblijven
Water	Water

Appendix 2: Interview guide

Intro

Ik ben Marijne, ik ben 24 jaar oud en ik studeer Geografie, Planologie en Milieu aan de Radboud Universiteit in Nijmegen. Ik zit nu in het vierde jaar van mijn studie en ben bezig met afstuderen en dus het schrijven van mijn scriptie.

Ik wil u graag een aantal vragen stellen betreffende het Rotterdamse ruimtelijke beleid en kunst in de openbare ruimte. Met het Rotterdamse ruimtelijke beleid wordt vooral de Rotterdamse Omgevingsvisie, Visie Openbare Ruimte 2019-2029 en nog wat andere beleidsstukken bedoeld. Het gaat hier alleen om beleidsstukken die te maken hebben met de algemene inrichting van de openbare ruimte en niet beleidsstukken betreffende kunst en cultuur. Hiermee probeer ik een beeld te krijgen van wat voor effect ruimtelijk beleid in de praktijk heeft. Het interview zal ongeveer ... minuten duren.

De resultaten van dit interview zullen worden verwerkt in mijn scriptie. Deze scriptie zal gedeeld worden met en beoordeeld worden door mijn begeleider en zal in de online scriptie-database van de Radboud Universiteit terecht komen. Zou u eventueel anoniem willen blijven of mag uw naam gepubliceerd worden?

Ik zou het interview graag willen opnemen zodat ik het kan transcriberen en verwerken in mijn scriptie. Geeft u daar toestemming voor?

Warm-up

Wat houdt uw functie bij Observatorium precies in? / Waar bent u vooral mee bezig?

Beleid

In hoeverre beïnvloedt bestaand ruimtelijk beleid uw werk? (bij opdrachten voor gemeenten)

Vindt u dat openbare kunst meer zou moeten voorkomen in het Rotterdamse beleid? En waarom juist wel of niet?

Gezonde stad

In hoeverre denkt u dat openbare kunst kan bijdragen aan het stimuleren van gezond gedrag?

In hoeverre denkt u dat openbare kunst kan bijdragen aan het ontmoeten van mensen (zowel het ontmoeten van bekenden als nieuwe mensen)?

In hoeverre denkt u dat openbare kunst kan bijdragen aan het opzoeken van rust en ontspanning?

Zijn er volgens u nog andere dingen die gezond gedrag kunnen stimuleren?

De gemeente Rotterdam heeft als doel om van Rotterdam een 'gezonde stad' te maken. Om dit doel te bereiken focust de gemeente zich op gezondheidsbescherming, o.a. het verzorgen van schone lucht en minder geluidsoverlast in de stad, en gezondheidsbevordering, o.a. het stimuleren van bewegen, sporten, spelen, ontmoeten en ontspannen. In het beleid omtrent de 'gezonde stad' wordt er vooral nadruk gelegd op vergroening en het groen meer toegankelijk maken. Openbare kunst wordt niet genoemd.

Wat vindt u ervan dat openbare kunst niet voorkomt in het Rotterdamse ruimtelijk beleid omtrent 'de gezonde stad'?

Aanbevelingen

Heeft u aanbevelingen voor de gemeente Rotterdam betreffende openbare kunst en het stimuleren van gezond gedrag?

Heeft u aanbevelingen voor de gemeente Rotterdam betreffende openbare kunst en ruimtelijk beleid?

Appendix 3: Interview transcript Ruud Reutelingsperger

M is Marijne, the interviewer

R is Ruud, the interviewee

M: oké, nou als eerste vraag: wat houdt je functie bij Observatorium precies in?

R: ik ben mede oprichter van het kunstenaarscollectief Observatorium en wij hebben geen [uhh] wij zijn eigenlijk vier directeuren. En naast dat directeurschap ben ik [uhh] [uhh] gewoon ontwerper, en dat zijn wij eigenlijk alle vier. Dus we zijn vier gelijkwaardige kunstenaars die samen de zaak runnen en ontwerpen met mekaar.

M: en waar hou je je dan mee bezig?

R: ik hou me voornamelijk bezig met het tekenwerk, het ontwerpwerk en het [...] schrijven over wat we aan het doen zijn. Dus ik doe aan de ene kant, doe ik [...] maak ik beeld en aan de andere kant gebruik ik het woord. Kunst bestaat uit [uhh], dat wat wij doen, zijn eigenlijk uit twee dingen: het zijn woorden en het zijn beelden. Woorden roepen beelden op en beelden roepen weer woorden op. En die samenhang dat is [uhh] belangrijk in wat wij doen. Dus je moet het ook kunnen vertellen wat je ziet. En aan de andere kant moet je eerst iets, bij wijze van spreken een verhaal hebben om te weten wat je gaat maken. [...]

M: ja

R: een visioen. En dat doe je in woorden. En dat, die woorden, dat visioen dat doe je met de mensen in co-creatie of participatie. Wat willen we, waar willen we heen? We willen een groene, gezonde stad. Wat betekent dat dan? En hoe ziet dat er dan uit? En nouja, je gaat dus eerst iets in woorden zoeken met mekaar en daar ga je dan een beeld van maken. [...]

M: ja, dus je onderzoekt eerst wat er [...]

R: wat zijn de dromen, de wensen, verlangens? En dan zeggen mensen: een gezonde stad, of een groene stad. En dat moet jij bedenken ja, maar wat dan? Wat bedoel je dan precies? En waar gaat dat dan over? En hoe krijgt dat een vorm? In een beeld of een ontwerp voor een plein of een park of wat dan ook.

M: ja, en dan wordt je in principe [...] jullie worden ingehuurd dan door [...]

R: wij krijgen opdrachten

M: ja

R: ja, dus je krijgt opdrachten van [uhh] gemeenten, van een hoogheemraadschap, van particulieren. Eigenlijk van alles en nog wat. [...] Van organisaties, van nou, van allerlei [...] van allerlei clubs krijgen wij opdrachten.

M:

R: alle me... iedereen die iets doet in de openbare ruimte [...] en die openbare ruimte is van iedereen hè en van heel veel mensen, dus eigenlijk ook van niemand [...] Dus, maar er zijn mensen die iets doen in die openbare ruimte en [...] er zijn er ook die iets met kunst willen. Die bestaan, die mensen, gewoon. Dat zijn zowel gemeentes als [uhh] [...] zeg maar eens wat, [uhh] Staatsbosbeheer, dat soort organisaties. Ja, en die kunnen ons dan een opdracht geven.

M: in hoeverre beïnvloedt dan [...] beleid, wat bijvoorbeeld zo'n gemeente heeft, dan je werk?

R: nou ja, wil je het specifiek over Rotterdam bijvoorbeeld, hè, als het gaat over beleid, over kunst in de openbare ruimte in Rotterdam. Rotterdam is de stad met de meeste kunst in de openbare ruimte van de hele wereld. En dat komt omdat na de oorlog, na het bombardement, was die stad natuurlijk plat. En [...] ja, dan kwam er weer een nieuw gebouw, een nieuw straat, een nieuw plein. En men vroeg zich toen al af, ja, hoe vieren we dat dan? Dat er weer iets nieuws is. En men vond toen al, nou dat moet je met kunst doen. Dat kon een mozaïek zijn, dat kon een beeldje voor de deur zijn of, nou, dat kon van alles zijn. Maar dus iedere, dus daar is die traditie ontstaan in Rotterdam dat als je iets nieuws maakt: straat, plein, dan moet daar ook gewoon, eigenlijk kunst bij. En dat is zeg maar sinds die oorlog, na de oorlog is dat doorgedaan. Ja, en dat is gegroeid tot [...] eigenlijk hebben wij in Rotterdam nu de grootste collectie van beeldende kunst in de openbare ruimte, van de hele wereld. Je moet maar eens door stad lopen en je [...] je [...] struikelt overal over de kunst.

M: ja. Zoveel dat je het bijna niet meer ziet, eigenlijk.

R: en de [...] Ja, en als je het dan weg zou halen. Dus dat is interessant hè, je zou eens door een straat moeten lopen en alles weg 'shoppen'. Dan zie je pas hoeveel er is. Want dan denk je hé ik mis wat, ik zie iets niet meer. [...] Of, wat is het in één keer een kale plek of een kale muur of wat dan ook. [...] En, dat is dus niet eens zozeer beleid geweest, maar dat ging een soort van automatisch. Dus, dus woningbouwcorporaties deden het, projectontwikkelaars, het havenbedrijf, noem maar op [...] hè, de mensen die de metro bouwden. Ja dat ging soort van, haast als vanzelf, zonder dat daar nou heel specifiek beleid op was.

M: ja, er was altijd iemand wel in de organisatie die zich daar [uhh]

R: moeten we niet iets met kunst?

M: ja

R: ja, die was er altijd wel ja. Dus in die zin is dat [uhh] ja, is Rotterdam wel een bijzondere stad. [...] Dus, kunst in de openbare ruimte zonder dat daar echt heel specifiek beleid voor was. [...] En daar was, had nog een andere reden, waarom veel kunst in de openbare ruimte is, Omdat in Rotterdam heel lang was er geen [...] [uhh] kunstscene om het zo maar te zeggen. In Amsterdam zitten galleries en musea en dat soort dingen en dat had Rotterdam helemaal niet. Maar er waren wel kunstenaars hier veel die, omdat die veel [...] ja, de ruimte was hier goedkoop en dat soort dingen. Dus heel veel kunstenaars gingen in Rotterdam wonen.

M: ja

R: Maar omdat er geen galleries waren moest je eigenlijk haast wel zelf met je kunst de straat op. Want anders had je geen publiek. Dus er zijn vanuit de jaren '70, '80 heel veel kunstenaars in Rotterdam geweest die gewoon de openbare ruimte als hun [...] galerie om museum beschouwden. [...] En ze gingen het gewoon doen ook, zonder te vragen, gewoon huppakee, we gaan gewoon iets op straat doen. Ja. Zo is dat een beetje gegroeid.

M: en heb je dan wel een dat je [...] beperkt wordt in wat je zou willen maken omdat er strenge regels op zijn?

R: ja, dat gebeurt ook regelmatig. Hè, we hebben het onlangs nog gehad. Toen was er een bestemmingsplan voor een pleintje [...] waren mensen hier uit de wijk die wilden een kunstwerk doen in het kader van een gezonde stad. Ging over luchtkwaliteit meten en daar hadden ze een soort, één of andere rare constructie voor bedacht, kunstzinnig. [...] op het plein, vlak naast de straat,

een luchtmeetkunstwerk, luchtkwaliteitmeetkunstwerk [...] En dan staat er in het beleid staat er van, dit plein, in het bestemmingsplan staat: géén kunstwerk.

M: maar er staat echt specifiek in dat er geen kunst mag

R: géén kunst op het plein

M: oké

R: en dat is heel raar

M: ja

R: ja, dus dat is gewoon alleen maar, ze hebben niet eens gekeken naar het ontwerp wat dan ook. Maar gewoon het bestemmingsplan: géén kunstwerk. [...] Ja, dus dat gebeurt ook.

M: en zo'n bestemmingsplan wordt niet zomaar veranderd

R: nee, dus dat vergt dan heel veel [uhh] kletsen en praten eventueel en dan gaat het misschien nog lukken, maar [...]

M: of niet...?

R: of niet, dat kan ook, dat gebeurt ook [...] ja. En het meeste, het grootste gevaar voor kunst in de openbare ruimte is zeg maar het kader van de veiligheid. Hè, kijk dingen aan de muur kun je wel maken, maar één of ander object op straat zetten ofzo [...] want het moet van iemand zijn.

M: ja, en het moet ook onderhouden worden.

R: het moet onderhouden worden en iemand is verantwoordelijk en nou ja, eigenlijk alles wat in de openbare ruimte staat is, valt onder de verantwoordelijkheid van de gemeente toch. Dus als je iets maakt dan draag je het ook over aan de gemeente. [...] Ja, en dan moet het veilig zijn. Dus het moet stevig zijn en je moet er niet af kunnen vallen en dat soort dingen. En ja, dat is vaak heel complex ook. Daar stranden ook heel veel kunstwerken op. Omdat dat dan zó complex wordt en ook duurder om te maken. Ja, dat, dat het wel eens mis gaat.

M: ja. [...] En vind je dan wel of niet dat het in beleid moet voorkomen.

R: [uhh] ik vind [uhh]. Kijk, Rotterdam is heel erg sterk bezig met [uhh] met transformaties, hè. Van [uhh], van de stad moet [uhh], er moeten meer mensen komen, moet groter, moet groener en weet ik wat allemaal. [...] Eigenlijk is kunst een beetje de, de [uhh] is. Kunst gaat eigenlijk over de taal van de verbeelding. De verbeelding in de openbare ruimte gaat het dan nu over. [...] Kijk, iedere transformatie daar zit ook een soort waarom-vraag achter. Van waarom doen we dit, en met wie doen we dit, en, en waarvoor is het. En daar heeft verbeelding, speelt daar een hele belangrijke rol in. Zeker, als je het hebt nu over [uhh] over klimaatadaptie en de energietransitie en allemaal dat soort hele complexe onderwerpen. [...] Daar kun je dus met verbeelding en een goed verhaal, kun je mensen in meenemen.

M: ja.

R: en ik denk dat [...], dus alles wat op ons afkomt, hè, de hittestress enzo en daar moeten we dan bomen voor hebben en bladibla. En daar moeten dus auto's van weg [...] en noem maar op. En je kan daar als kunstenaar met de taal van de verbeelding, kun je, kun je dat vooruit helpen. Die transitie.

M: ja, dat het toegankelijker wordt voor de [...]

R: ja, en dat je mensen meeneemt in een verhaal.

M: ja

R: en dan kun je dus inderdaad heel specifiek dingen in de openbare ruimte voor inrichten eigenlijk, of permanent of wat dan ook, weet je wel, culturele evenementen. Om daar iets mee te doen. Van transitiepijn naar transitieplezier hebben we laatst gezegd, ergens mogen zeggen. Want al dat transitie doet pijn hè. Dus dat hoor je nu overal hè, moeilijk, moeilijk, pijn, pijn. Maar aan de andere kant, de hele wereld verandert permanent. Dus je kan ook zeggen, hoe kunnen we het dan toch [...] iets zinvols mee doen, met al die dingen die op ons afkomen.

M: ja

R: en daar speelt kunst een hele belangrijke rol in, taal, de verbeelding [uhh], óók het doen, weet je wel, gewoon. Niet alleen maar over praten, maar ook gewoon daadwerkelijk iets gaan doen op straat.

M: ja

R: en, en een beetje leven op straat brengen. Want heel veel beleid gebeurt natuurlijk aan de bureautafel. En dan gebeurt er nog niks.

M: ja

R: en ik denk dat er in Rotterdam, en daar zijn we op zich al goed in, of goed in [...] pilots en experimenten heet dat dan. We zijn heel goed in pilots en experimenten, dat soort dingen. Ja, dat moet je meer blijven doen, maar pilots en experimenten moeten ook omgezet worden in duurzame dingen. [...] Hè dus, dus kunst wordt vaak gezien ook, vanuit de gemeente dan, van ja, ja [...] het hoort er inderdaad niet bij. Het zou er wel bij moeten horen. Het is, het hele verhaal van [...] van groen, gezond en, en eigenlijk [...] zit daar [...] dat ligt eigenlijk op een bordje van de cultuur. Om daar iets mee te doen. Want die kunnen, ja wat ik zeg, die kunnen die pijn van pijn naar plezier [...] kunnen mensen meenemen in hun verhaal en je doet ook wat.

M: ja

R: kunstenaars doen dingen hè [...] Beleidsmakers die denken [...] en die schrijven, die schrijven scripties en weet ik het allemaal. Maar kunstenaars die maken dingen. [...] Dus het is ook onderdeel van een maakindustrie, kunstenaars.

M: alleen het moeilijke is natuurlijk dat kunst niet [...] niet meetbaar is, niet [...] ja, heel vaak niet tastbaar. Ik bedoel een kunstwerk is natuurlijk wel tastbaar, maar

R: één voorbeeldje: hier aan de Heemraadsingel liggen die appels. Ik weet niet of je die wel eens gezien hebt, die houten appels.

M: ja.

R: die zijn van de jaren '60 en die kunstenaar die zei van "net als echte appels moeten die dingen wegrotten."

M: ja

R: dus het idee was gewoon dat ze langzaam gingen vervallen en dat ze er niet meer zijn. Maar, op een gegeven moment toen dat gebeurde, begonnen allemaal bewoners hier zo van "ja, maar wacht

eens even [...] dan zijn we dadelijk onze, onze appels kwijt.” [...] En die man zelf was al dood, we weten dus nooit wat hij er nou over gezegd zou hebben. Maar, ze hebben ze dus gerestaureerd.

M: ja

R: en ze blijven het restaureren. [...] Dus, [...] wat was eigenlijk, waar [uhh] ging ik heen?

M: ja, over dat

R: oh, meetbaar.

M: ja.

R: ja, dus in die zin van: het is, in die zin is het meetbaar doordat je mensen daar van gaan houden en dan toch in beweging komen om die appels te bewaren.

M: ja

R: want het is ‘hun kunstwerk’. Kijk, dat parkeerplaatsen of

M: ja, maar je hoort er, over zulk soort dingen hoor je niet heel erg veel.

R: nee, omdat er ook niet naar gevraagd wordt. En als je daar naar vraagt. [...] Hè, dus als je, wat is de waardering van kunst in de openbare ruimte? Ja, dan zul je denk ik dit soort verhalen heel erg gaan horen. En ook, ligt er ook aan hoe je het vraagt hè.

M: ja, want als je [uhh] [...] hè, ik ben dan natuurlijk voor het onderzoek aan het opzoeken en dan kom je best wel vaak gewoon de vraag tegen van: wat is nou het nut van kunst?

R: ja, dat is natuurlijk [...] hè, nut heeft ook geen nut in die zin. Zeg maar, dat is eigenlijk een hele rare vraag natuurlijk: wat is het nut van [uhh]

M: ja, maar als het je een vrolijk gevoel geeft dan is dat toch al nut?

R: absoluut, is dat een nut. Ja, tuurlijk, ja. [...] Wat is het nut van zes soorten melk in het schap? Terwijl je er ook eentje kan, ja. Maar goed, dus de zin, de vraag naar nut is niet zo [uhh] interessant.

M: nee, maar daarom is wel de vraag: kan je het in beleid kwijt?

R: kun je het meten?

M: ja, kun je zeggen er, er moet [...] overal kunst zijn. Of er moet [...]

R: ja, er moet natuurlijk niet óveral kunst zijn.

M: nee, maar

R: maar het is [...] je moet het [uhh] nou ja, ik denk vaak, ook, moet je dingen omdraaien hè. Van stel dat het er niet is [...] stel dat al die dingen weg zijn die, die, die stad kleur geven vooral hè. We leven in een grijze, grijze betonnen stad, veel steen en dingen. Ja, [...] loop maar eens over straat naar huis dadelijk. Het geeft kleur, [...] ja. En van oudsher horen kunst en architectuur heel erg bij mekaar, dat was eigenlijk één, hè weet je wel. Ja, en dat zijn we wel kwijt geraakt in het modernisme en nu moet het allemaal strak en beton en glas en weet ik het allemaal. Zonder ornamenten.

M: ja

R: geen kraak of smaak aan die hele stedenbouw en [uhh] die planning. Rechttoe, rechtaan. Ja, dus [...] Maar kunst is dus niet een ding wat op zich staat hè. Het is onderdeel van een [...] [uhh] van een, zeg eens van een plein bijvoorbeeld hè.

M: ja, maar dat is ook het moeilijke eraan natuurlijk, is dat het zo overal in zit. [...] Dat het zo verweven kan zijn soms.

R: ja, maar dat is dus niet moeilijk, dat is eigenlijk heel simpel. Want bijvoorbeeld een goede straat, een goed plein bijvoorbeeld hè, dan, [...] nou wat zijn de ingrediënten van een goed plein? Dus dat je, dat je moet kunnen zitten, dat er mooie gevels zijn, of dat er minimaal één mooie gevel staat, een stadhuis of weet ik veel wat, een mooi gebouw. [...] Dat je, dat het een bepaalde maat heeft, dat er wat groen is, maar dat er ook een fontein in het midden staat. [...] Of een standbeeld van weet ik veel wat. Dat is wat alle goeie pleinen hebben. [...] iets om naar toe te gaan, iets waar je naartoe gaat en waar je kan zitten, waar je, nou, met bewondering of verwondering naar kan kijken. [...] Een kunstwerk, iets op een plek maakt, maakt een ruimte af. [...] Van ruimte naar plek, van space to place.

M: ja

R: ja, dus daar is kunst heel belangrijk voor. [...] Dus daarom, om een prettige, [...] aangename, mooie buitenruimte te krijgen kan kunst heel belangrijk zijn. Als kers op de, nou ja eigenlijk niet eens de kers, het is eigenlijk onderliggend. Het (kunst, red.) is eigenlijk de taart en de rest is [uhh]

M: de rest is de kers.

R: de rest is eigenlijk de kers, ja. Ja, zonder dat [...] "Is kunst dan stedenbouw?" zegt mijn collega André altijd. Ja, dus je begint met een verhaal, begint met bedenken en dan ga je pas kijken van: wat gaat het dan worden? [...] Want vaak gaat het dan, dat is wel het probleem, vaak gaat het andersom. Of proberen ze te verbouwen en dan kijken of er nog een kunstje bij kan. [...] Eigenlijk moet de kunst, de verbeelding moet eigenlijk voorop staan, hè. Dus of dat nou een kunstwerkje is of iets, een ruimte die tot de verbeelding spreekt met groen en alles erop en eraan. Eerst moet je weten: wat gaan we doen? En waarom? En voor wie? [...] Ja.

M: ja. En in hoeverre denk je dan dat openbare kunst kan bijdragen aan het stimuleren van gezond gedrag?

R: nou, [...] ik denk [uhh] [...]. Kijk, een gezonde stad dat is, dat is ook een mentale gezonde stad hè.

M: ja, ik heb nog een paar vragen die daarover gaan want in het beleid gaat het bijvoorbeeld heel erg over het ontmoeten van mensen.

R: precies,

M: dat dat heel belangrijk ook is

R: precies.

M: omdat je dan eenzaamheid tegen gaat en

R: absoluut.

M: en dat draagt natuurlijk ook bij aan, aan je gezondheid.

R: ja, dus ik denk wel dat een kunstwerk op zich, dat is het hem niet. Maar een kunstwerk wat [...] zeg maar, wat de omgeving op één of andere manier weerspiegelt of, of [uhh] hoe zeg je dat [...] een

dingetje geeft, een betekenis geeft. Dus kunst geeft betekenis aan een plek in de stad. En als je betekenisvolle plekken hebt in de stad, dan ga je daarheen bijvoorbeeld hè, en dan wordt het een ontmoetingsplek, een plein of een straat. Of dan is het een herkenningspunt, weet je wel, dat je denkt van: oké, ik kom nu in *mijn* straat, want, bats. Dat is dat. [...] En in een stad [...] wil je je geborgen voelen, denk ik, en veilig in je eigen straat en dingetjes. Nou, en als onderdeel van dat geheel is kunst denk ik wel belangrijk. Ja, en het hoeft ook niet overal ofzo, alsjeblieft niet, want dan struikelen we over de kunstwerken overal. Maar soms kan het heel belangrijk zijn als, als herkenningspunt, [...]

M: als plek om naartoe te gaan.

R: als plek om naartoe te gaan, een bestemming. Want waarom zou ik naar het Middellandplein gaan ofzo, zeg maar eens wat. Is een hartstikke leuk plein, maar het mist wel net even iets, iets bijzonders zullen we maar zeggen. Alle pleinen, je moet gewoon kijken, alle pleinen op de wereld, de mooiste pleinen op de wereld die hebben iets van, [...] iets bijzonders. Of het nou in de gevel zit, of er een fontein is, of een standbeeld of wat dan ook. Of een [uhh] ja. En dat is, dat maakt pleinen, straten, steden mooi. [...] Ik was eens een keer in Siberië in een stad, Krasnojarsk. Dat was de stad van de duizend fonteinen. Daar had ieder pleintje, hoe groot of klein dan ook, dat had een fontein. In Siberië, -20 graden in de winter. In de winter doen ze ze dan uit, maar zodra het 0 graden is, hup gaan al die fonteinen aan. En die mensen vonden ook van, een plein zonder fontein, zonder mooie fontein dat [...]

M: maar het was wel een prettige, je voelde je daar wel prettig.

R: ja, tuurlijk. Ja, dan had je allemaal ruimtes, gevel, fonteintje erin en dat is dan waar mensen naartoe gingen. Dus die gezonde stad, dat is, ja dat is natuurlijk nu groen hè. Dat is eigenlijk [...]. Kijk daar hoef je eigenlijk niet eens een punt meer van te maken. Het kan eigenlijk niet andersom meer. Je kan niet meer een stenen stad gaan maken.

M: nee.

R: nee, dus dat is helemaal geen [...]. Groene stad, [...] ja, wat moet je anders: we gaan een stenen stad maken? Nee.

M: ja, het is natuurlijk met de klimaatadaptatie en de duurzaamheid. Maar ja, de nadruk wordt er ook wel heel erg opgelegd dat groen ervoor zorgt dat mensen gaan wandelen of dat mensen ergens afspreken met mekaar om even te kletsen.

R: nou ja, maar dat is ook zo.

M: maar het is natuurlijk niet alleen het groen.

R: nee, het is niet alleen, nee. Nee, want als, stel dat de stad één groot bos is, dan moet je nog ergens heen in dat bos waar je dan samen komt en waar je denkt van [...]. Je moet bestemmingen maken.

M: ja.

R: bestemmingen maken om te ontmoeten en daar speelt, kan kunst een rol in spelen. De herkenning ervan, de identiteit van een plek. Kijk, je woont niet in een (willekeurige, red.) stad. Ik woon niet in Ommoord hè, bijvoorbeeld. Ik woon in Middelland. Dus wat is de identiteit van mijn wijkje? En, kan kunst, die appels bijvoorbeeld, dat is [...] voor de singel, voor de mensen die aan de singel wonen zijn die appels symbool geworden voor de plek waar ze wonen.

M: ja, bij mij tegenover staat ook dat kunstwerk.

R: nou, precies.

M: als ik dan zeg: ik woon op de [privé-informatie], ik kijk uit op dat, dat kunstwerk, dan weten mensen wel waar

R: dan weten ze waar je woont, ja.

M: ja.

R: precies, ja. Dus in die zin speelt dat in het gevoel, dat is dus een gevoelskwestie ook. Van: dit is mijn plek. Hier woon ik, mijn wijk. Want daar hangt een dit of daar hangt dat. Dat hebben eigenlijk al die kunstwerk die wij maken, die hebben dat op één of andere manier. Die zijn echt heel [...] specifiek voor een plek gemaakt en als je zo'n beeld ziet dan denk je: oh ja, dat is de Maasvlakte of [...]. Dus dat. Ja, een Arc de Triomphe, ja, [...] zeg maar eens wat, dan ben je in Parijs. [...] Want dat zijn ook nutteloze dingen, weet je wel, zo'n Arc de Triomphe in Parijs, dat heeft geen, [...] ja. Dat is ook een symbool van een verhaal, van: we hebben één of andere oorlog gewonnen en we maken een prachtig dingetje en, ja. [...] Dus dat is eigenlijk de rol van kunst in de openbare ruimte. Het vieren van wie je bent, waar je bent. En op zijn best maak je dat, maakt een kunstenaar dus, dat met de mensen [...] die ernaar moeten kijken of die er iets mee moeten doen. In co-creatie, dus niet in participatie. Participatie is alleen maar mensen mee laten denken, heel kort, maar je kan ook samen [...].

M: ja, want in die dingen die ik heb gelezen wordt vooral heel erg op participatie inderdaad, de focus gelegd. Alleen maar burgerparticipatie en mensen mee laten denken.

R: ja, en dat gaat eigenlijk. Dat is eigenlijk net te kort want daar is de gemeente niet zo goed in, in participeren en de manier waarop dat gebeurt in hun geval.

M: maar wat is dan co-creatie?

R: ja, bij wijze van spreken is co-creatie ook dat je [...] [uhh]. Kijk, dus het is niet de kunstenaar en de gemeente die in een wijk iets komen, maar co-creatie begint eigenlijk bij een vraag uit de wijk of van een groep bewoners of burgers, van: wij willen iets. Daar komt een kunstenaar bij of een ander soort ontwerper [...] en je gaat eigenlijk dat samen, in dialoog met de hele wijk, ga je dat samen doen. Dus dat dat groeit en dat eigenlijk de gemeente alleen maar faciliteert. Dus dat die ook niet het dialoog organiseren of dat soort dingen, nee, dat moeten de mensen eigenlijk zelf doen. Mensen meer ook zelfsturend zijn in een wijk, en dat is niet alleen op kunst, maar dat is eigenlijk op allerlei gebied.

M: ja.

R: ze willen meer zelfsturend zijn in wijken en buurten en dorpen.

M: en dan krijg je ook dat mensen het zelf graag willen onderhouden.

R: precies

M: net als met die appels ook, dat mensen er zelf zorg voor gaan dragen.

R: dat is het idee.

M: dat je eraan gehecht raakt, terwijl als er iets gewoon wordt neergezet, zonder de buurt erbij te betrekken of ze wel mee te laten denken, maar dat de gemeente denkt: ja, dat is leuk, maar we zetten toch dit neer.

R: ja, dat ze alleen maar mogen denken over: wordt het groen of wordt het blauw?

M: ja. Dan hebben ze er niks mee.

R: dus op zijn best is dat een heel, is dat [...] co-creëren dat gaat dan net verder dan participeren.

M: ja, en dan hoeft de gemeente uiteindelijk zelf heel weinig te doen. Dus het is voor hen aan de ene kant ook weer gunstiger.

R: in wezen wel. Ze moeten natuurlijk wel in meefinancieren. Dat is dan wel het ding. En met vergunningen mee doen en dat soort dingen. En vooral niet tegenwerken al te veel. Dingen moeten wel veilig zijn en dat soort dingen [...], maar als er ooit eens een keer een bestemmingsplan is geschreven van: geen kunstwerk. Dus iemand kijkt dan ook naar zo'n vergunningaanvraag vanuit een [uhh] torentje en die ziet: geen kunstwerk, en die ziet een aanvraag voor een kunstwerk.

M: ja, dus dan is het gelijk klaar.

R: ja.

M: maar dan valt er ook niks meer te bespreken.

R: nou, dat nog wel gelukkig. Maar in eerste instantie, maar dat is dan weer heel ingewikkeld natuurlijk, want dan moet iemand [...] iemand ergens moet dan zeggen van: ja, doe toch maar.

M: ja, op zich was dat het denk ik wel. Ik had nog wel meer vragen, maar eigenlijk zijn die al wel allemaal behandeld. Ja, of je dan, of je aanbevelingen hebt voor de gemeente Rotterdam?

R: nou ja, kijk, wat ik daadwerkelijk denk: [...] als je een stad maakt [uhh]. Een gemeente is heel erg, werkt heel in kokers hè. De één gaat over de ondergrond, de ander gaat over de straat, de ander gaat over de gebouwen, de ander gaat over de lucht. En daar kom je dan als kunstenaar en die zegt van: nou, ik heb een idee van hoe dat nou allemaal één ding kan worden, hoe je dat in één keer, [...] in één verhaal én een boom kan planten én iets in de ondergrond kan doen én een groen dak én iets met kunst. Dan is kunst of beelden in de openbare ruimte op zijn best, als je het geheel ziet. [...] Maar dat is voor een systeemwereld als de gemeente heel ingewikkeld omdat alles in kokertjes zit. De één doet dit en de ander dat. En die ene denkt dan: ja, ik kan hier [...] ik ben van grond, maar wat moet ik dan zeggen over een dak? Daar ga ik niet over. Dus schuift het door. En dan komt het bij dak, en die denkt ook: ik schuif het door. Er gaat dan niemand meer over. Dus eigenlijk is dat iets wat je moet gaan organiseren meer, [...] als het aan mij ligt.

M: ja, dat staat wel in één van die [...] beleidsdocumenten, maar ik weet niet meer welke.

R: integraal denken, de wijk aan zet, dat soort dingen.

M: daar staat wel bij ook, want dat is dan meer een document, echt voor de [...] Het is van de gemeente, maar het is ook weer voor de gemeente. En daar staat ook iets in van: kijk ook buiten je eigen [...] afdeling, zeg maar.

R: ja, en dat is heel moeilijk, dat is écht heel moeilijk voor mensen in zo'n gemeente. Want het levert altijd extra werk op. Dus mensen zitten de hele dag te typen en dan: oh dan moet ik iemand gaan zoeken die daar over gaat, en wie is dat dan? En dan moet ik daar uurtjes voor schrijven en waar krijg ik dan die uurtjes van.

M: en dan is diegene er niet.

R: ik wilde hier eens een keer [uhh], er was hier in de wijk ook met zo'n park inrichten was een, nou waren allemaal nog wilde ideeën, en eentje had het er over van die wilde eigenlijk open zwemwater hebben. Gewoon een vijver, waar je in ieder geval gewoon met je voeten in kon staan en misschien

een beetje zwemmen enzo. Nou, aan de ene kant, de gemeente heeft dat beleid, zwemmen in open water is goed, gezond, is ook goed voor de omgeving en het groen en de wateropvang, dus die zeggen: ja leuk! Kom je bij een andere afdeling van de gemeente: nee, nee dat kan niet. Want dat kost allemaal onderhoud en beheer en dat wordt vies. Dat soort dingen. Dat ging dan over spelen, met name, kinderen gewoon laten spelen met water en weet ik wat allemaal. 'Nee dat gaat niet.' Dus dan zitten er twee afdelingen. Dus daar zit je dan als [...] initiatiefgroep van: laten we gewoon eens een vijver gaan bouwen ofzo. Ja, en dan houdt het dus op, want de één zegt ja en de ander zegt nee.

M: en ze gaan niet in overleg dan met mekaar.

R: nee, en daar komt dan nooit wat uit. En dan ligt er weer een asfaltplak, want dat is [...]

M: makkelijk.

R: makkelijk ja, dan hoeft niemand verder wat te doen. Dus de rol van kunst [...] in het algemeen is om dát aan te jagen eigenlijk. En dat kun je doen door het gesprek of door tekeningen maken of visualisaties of gewoon dingen tijdelijk doen als experiment. Laten we het gewoon eens doen voor een tijdje en kijken wat eruit komt. [...] Dus die verbeelding in de openbare ruimte is heel belangrijk. En daarna moet je Rotterdam, haal het maar eens weg allemaal [...] al die kunstwerken en dan denk je: wat is dit voor een verschrikkelijke, saaie stad gewoon. Als het allemaal weg is.

M: ja.

R: Kijk, en er was wel beleid. Er was iets van een centrum voor beeldende kunst in Rotterdam. Dat ging over beeldende kunst in de openbare ruimte, de BKOR. Ja, en die schreven heel veel adviezen en dingetjes en die hebben ook een beetje gestuurd. De laatste tijd was er weer van die street art, dat zie je de laatste jaren overal, van die muurschilderingen en dat soort dingen. Maar goed, daar wordt nu weer op, [...] een bevlogen directeur zat daar en die is met pensioen gegaan en daar komt geen nieuwe voor in de plaats voorlopig. Dus dat ligt dan een beetje op zijn gat. En die moesten ook altijd maar een beetje scharrelen voor dit en dat. Het was niet een soort [...], terwijl het wel dus in het DNA zit van Rotterdam, om het juist wel te doen. Dus de vraag is: hoe faciliteer je dat, hoe laat de gemeente dingen los zonder los te laten bij wijze van spreken. [...] Dus de gezonde leefomgeving zit in het mentale, en dus ook in het geheel der dingen.

Appendix 4: Interview transcript Marjolijn van der Meijden

ML is Marijne, the interviewer

MM is Marjolijn van der Meijden, the interviewee

ML: Ik wou als eerste even vragen of ik het mag opnemen, dit telefoongesprek, zodat ik het later [...]

MM: Ja, dat is goed.

ML: nog terug kan luisteren. [...] Uhh nou ja, ik had als eerste introductievraag wat uw functie precies inhoudt bij het CBK.

MM: Ja, [...] ik ben dus projectleider kunst en openbare ruimte en ik werk met een team aan projecten uhh voor kunst in de openbare ruimte, en één van de kerntaken is dat wij voor gemeente Rotterdam de kunstcollectie die er is inhoudelijk beheren. En dat inhoudelijk beheren dat houdt in dat je zorgt samen met stadsbeheer dat die kunstwerken goed worden onderhouden, maar dat je soms dus ook iets moet vinden van kunstwerken die niet in de collectie zitten of die op een andere manier ergens in de stad onder druk staan. Dus we zijn een kenniscentrum ook [...] uhh en adviseren de gemeente dus in de breedte. Daarnaast hebben we als taak om die collectie te ontsluiten, dus kennis te delen over die collectie, routekaarten te maken, die website hebben we. En daarnaast is er natuurlijk altijd in uhh in Rotterdam heel veel particulier initiatief, daar heeft de gemeente mee te maken en die gebruiken ons dan, of die vragen ons om daarover mee te adviseren.

ML: Ja [...].

MM: Dus we zijn geen gemeenteambtenaren, maar wij zijn een stichting die eigenlijk [...] uhh hele nauwe banden heeft met de gemeente omdat we al heel lang dit werk doen. En uhh ooit waren wij gemeenteambtenaren, ik heb dat nooit meegemaakt, maar in Rotterdam zijn alle culturele instellingen verzelfstandigd in 2007. Dus we zijn officieel geen ambtenaren, maar [...] hebben zo'n opdracht van de gemeente als stichting.

ML: Ja, dus de gemeente heeft het, die besteedt het soort van uit aan jullie

MM: Ja.

ML: in plaats van dat ze het zelf doen.

MM: Ja, dat adviseren en dat inhoudelijk meekijken en denken. En wij zijn, naast die kunst in de openbare ruimte, hebben wij nog verschillende andere programma's binnen het Centrum Beeldende Kunst. Dat is onder andere, uhh het verstrekken van bijdrages aan kunstenaars uhh voor allerlei doeleinden of om onderzoek te doen of om ergens te presenteren in het buitenland. Dat heet Art Office, dat is ook een programma, daar krijgen wij geld voor van zowel de gemeente als van het Rijk. Dus wij zijn er ook om honoraria te verdelen onder de kunstenaars in Rotterdam, soms ook gewoon daarbuiten, dat ligt aan het project. En dat doet de gemeente dus niet. Dan hebben we nog TENT dat is een tentoonstellingsruimte en daar worden allerlei uhh projecten gedaan met kunstenaars die in Rotterdam aan de weg timmeren. Dus dat is ook weer een aparte, apart programma. CBK is een parapluorganisatie zoals ze dat noemen, dus die heeft een aantal programma's onder zijn hoede en die gaan allemaal over kunst in Rotterdam.

ML: Ja, en wat betreft uhh [...] beleid of regelgeving. Komt dat vanuit de gemeente of is dat vanuit jullie? Regelgeving betreffende [...] de kunstwerken bijvoorbeeld.

MM: Ja. Nou die regelgeving kwam eigenlijk altijd uit politiek, hè, want die kunst, en vooral die kunst in de openbare ruimte, en het verstrekken van uhh subsidie heette dat vroeger, nu heten dat bijdragen omdat kunstenaars vaak van verschillende kanten geld kunnen aanvragen. Dus de bijdrages, de reserveringen die er zijn voor kunstprojecten, voor honoraria van kunstenaars, de regels daaromheen die uhh worden eigenlijk gekaderd door politieke besluitvorming. Dus op een gegeven moment als participatie 'in' is, dan moet jij laten zien hè als culturele instelling dat je daar je gelden voor inzet, dat je kunstenaars ondersteunt die dat voorstaan, die dus met bewoners werken. Of diversiteit, dan moet je laten zien dat je daaraan meewerkt. Nou, zo heb je iedere keer een politieke agenda. En de stad en het Rijk bepaalt uhh van tevoren, vóórdat alle culturele instellingen hun aanvragen gaan doen binnen het Cultuurplan, die bepalen de kaders. Dus dan iedere keer schrijf je eigenlijk met de politiek toe naar de uitgangspunten die je hanteert voor het toekennen van die subsidies of die bijdragen. En wat een groot beleidsinstrument altijd is geweest, dat is die percentageregeling, dat heb ik jou gemaald,

ML: Ja.

MM: en die percentageregeling is afgeschaft. Dus [...] dat is een instrument wat nu niet meer bestaat maar waarvan we, waarmee we bezig zijn om dat weer terug te brengen omdat het een heel goed kader was waarbinnen kunst kon ontstaan. Dat iedereen met elkaar afsprekt, als er ergens gebouwd wordt dan romen we een percentage af voor kunst, en we gaan met elkaar kijken hoe we dat in gaan zetten.

ML: Ja.

MM: Dat is helemaal los gelaten en toen [...] de laatste tien, vijftien jaar is uhh een beetje op een andere manier is kunst natuurlijk gefinancierd. En als dat vanuit buitenaf is of door particuliere instanties dan nemen die ook hun voorwaarden mee in die trajecten, en dan krijg je bijvoorbeeld hele marketingachtige kunst of [...] kunst alleen maar op plekken waar iedereen komt en niet meer ergens anders in een buitenwijk waar mensen dat ook graag willen. Dus [...] het beleid wordt eigenlijk gemaakt vanuit de politiek en de manier waarop dat uitgevoerd wordt dat doen de culturele instellingen zelf, maar die worden daar iedere vier jaar op beoordeeld. Dus dat is een soort spel tussen politiek en culturele instellingen.

ML: Ja, en heeft het dan [...] het heeft wel invloed op [...] wat jullie allemaal kunnen doen.

MM: Ja. Maar eigenlijk uhh [...] is het heel uhh formeel hè, die uitgangspunten. Die zijn formeel en inhoudelijk bepalen wij, de culturele instellingen, wat ermee gebeurt omdat wij die kennis hebben. Dus als wij al heel veel ervaring met participatieprojecten hebben, omdat dat twintig jaar geleden door de woningbouwcorporaties heel erg werd gedaan, die hadden toen heel veel geld, werd heel veel gebouwd en gesloopt, ik moet eigenlijk zeggen gesloopt en nieuwbouw gepleegd. Hè, men wilde, in die tijd van het slopen wil men dat die wijk leefbaar bleef. Dus er zijn heel veel kunstenaars die toen op braakliggende terreinen allerlei kunstprojecten hebben gedaan, weet je wel. Dus, nu zijn heel veel van dat soort projecten, die zijn klaar omdat heel veel wijken zijn ook klaar in Rotterdam.

ML: Ja.

MM: Dus elke tijd biedt andere kansen en andere podia en dan heb ik het even over die openbare kunst. [...] Hè, op een gegeven moment was er een bepaalde rol uitgespeeld voor die kunstenaars die altijd op die braakliggende terreinen allerlei hele leuke projecten deden. En ja, [...] die ging dan misschien naar een andere stad. En toen mochten de woningbouwcorporaties van politiek zich alléén maar zich bezighouden met hun core business, namelijk woningen bouwen voor mensen met lagere

inkomens. En die hebben toen heel [...], die zeggen nu 'wij bemoeien ons niet meer met kunst want daar worden wij op afgerekend, dat mag niet'.

ML: Ja.

MM: Dus die politieke agenda die worden heel erg in Den Haag bepaald en die bepaalt dus hoe wij ons geld uit kunnen geven. En natuurlijk kun je uhh projecten doen die uhh de ene keer 'participatie' heten en de andere keer 'diversiteit' nastreven, weet je wel.

ML: Ja.

MM: Dus je kunt daar allerlei verhalen omheen bouwen. Nou, en zo overleef je met elkaar, maar je moet wel met je tijd meegaan. Dus je moet wel zeker [...] laten zien dat je die uhh wensen en eisen vanuit de politiek, dat je die integreert in waar je mee bezig bent, hoe je investeert. En daar wordt je op afgerekend. Dus als ze vinden dat jij het niet goed doet dan krijg je ook minder geld. Of je krijgt [...] uhh allerlei commissies op je dak die je gaan doorlichten van 'wat werkt hier niet?'. En dat [...] hebben we gelukkig nooit mee te maken gehad.

ML: Maar als de gemeente of het Rijk nu zou zeggen 'kunst in de openbare ruimte moet meer in het teken staan van spelen en mensen laten bewegen' dan [...]

MM: Nou, dan hebben wij bijvoorbeeld al een hele reeks voorbeelden die we in kunnen zetten dat, dat dat al gebeurt. En daar kunnen we dan bijvoorbeeld nog wat, nog een schepje bovenop doen. Want ik kan zo vijf of tien voorbeelden van kunstwerken geven waar enorm mee gespeeld wordt hè. Dus wij zeggen altijd 'kunst in de openbare ruimte dat is educatie'. Educatie is ook een trend geweest, hè.

ML: Ja.

MM: Dat uhh 'educatie in de culturele wereld is belangrijk want dan trek je ook nieuwe generaties aan'. Dus wij hebben toen uh vanuit onze praktijk een heleboel voorbeelden laten zien dat kunst in de openbare ruimte educatie is omdat het zo dicht bij de burgers staat. Nou en uhh wij zijn nu met uhh herdenken bezig. Heel veel initiatieven uit de stad die rond herdenken en gedenkmonumenten en dat soort dingen [...] worden opgetuigd. En daar zijn uhh daar kan je ook het verhaal over de diversiteit heel goed vertellen. We hebben een gastarbeidermonument, slavernijmonument, dat is allemaal ontstaan hier in Rotterdam zonder dat daar het label diversiteit al op geplakt werd. Maar wij kunnen wel altijd laten zien: kunst in de openbare ruimte dat draagt héél veel bij aan: educatie, diversiteit, kennis over erfgoed weet je wel, trots zijn op de stad. Uhhm al die routes worden gebruikt om langs de joggen, weet je. En dat kan je dan al in de etalage zetten en dat kan je ook nog eens een keer uitbouwen omdat dat zo'n beleidsvraag is, van je moet dat aantonen. Nou, en zo hebben wij best al vaak [...] veel projecten in onze achterzak waarmee we kunnen reageren op die vragen uit de politiek. Maar het is dus nog niet eerder gebeurd dat [...] spelen en bewegen een, een vereiste was om bijvoorbeeld kunst in die geruimte te doen.

ML: Ja.

MM: Maar het is wel zo dat kunstenaars altijd een hele brede vraag wordt gesteld als ze in de openbare ruimte werkzaam zijn. Dus als je zegt 'maak een speelaanleiding', zo noemen ze dat dan hè. Dus geen speelobject, maar een speelaanleiding.

ML: Ja.

MM: Daar kunnen kunstenaars heel goed voor worden ingezet. En [...] ja, dat gebeurt al heel lang. Uhhm, laten we zeggen vanaf 2000 ofzo, of misschien al eerder, is dat al aan de gang. Dat kunstenaars, eigenlijk zijn het toegepast, werkende autonome uhh opdrachten, die zijn doen. Dus ze hebben de autonomie als kunstenaars, maar eigenlijk zit er ook een hele grote toegepaste factor in. Omdat, ze zijn locatiegebonden, weet je wel, en er zijn vragen. Dus daarom is het vakgebied interessant, dat iemand die autonoom denkt iets gaat doen met een plek waar allerlei randvoorwaarden zijn. Dus dat is anders dan in een museum, daar kun je dat helemaal naar je hand zetten. [...]

ML: Ja, en vindt u dat uhh openbare kunst meer zou moeten voorkomen in het ruimtelijke beleid?

MM: [...] Nou, ik probeerde inderdaad in de mail al even mee te geven dat dat een heel, hele grote factor in Rotterdam geweest is al vanaf de Tweede Wereldoorlog.

ML: Ja.

MM: [...] Uhh, dat is hier traditie, dat dat erin past. Uhh laatste jaren is dat wat minder omdat er meer spelers op die markt zijn. Ten eerste is Rotterdam enorm populair geworden buiten Rotterdam, hè. Jarenlang was Rotterdam een beetje een [...] een heftige stad hè, niet de meeste populaire plek.

ML: Ja.

MM: Maar dat is helemaal veranderd doordat hier dat hele centrum aan is gepakt en nu is er een grote citymarketing ontstaan. En vanuit de stad is toen bedacht: nou wij willen best wel geld in kunst en cultuur, maar we willen dat dat dan weer voor uhh citymarketing gebruikt wordt of meer jonge generaties die met murals bezig zijn. Dus we willen niet overal dat een kunstenaar met een autonoom werk komt. Dus daar is in veranderd. En er zijn ook kunstenaars die anders misschien niet aan bod kwamen, die nu heel goed vertegenwoordigd zijn. Bijvoorbeeld iemand als Florentijn Hofman die al die hele dieren maakt, die heeft de laatste jaren juist wereldwijd eigenlijk heel veel succes omdat hij dus wel als kunstenaar een opdracht benaderd, maar het is zo toegankelijk en het is autonoom genoeg om het kunst te blijven noemen.

ML: Ja.

MM: Dus die heeft in Rotterdam een hele grote voss neergezet omdat die mensen van die straat, Schiedamseweg, zeiden 'wij willen óók een waanzinnig kunstwerk waar iedereen op af komt'. Nou, en zo ontstaan er vragen in de stad. Soms komt dat op het pad van het CBK en soms betrekken ze ons er helemaal niet bij omdat ze die bemoeienis van ons ook moeilijk vinden, weet je wel, en dan denken ze 'wij kunnen dat zelf ook wel als stad'. Nou, en dat is een beetje het spanningsveld nu, weet je wel: dat er verschillende spelers zijn en die met kunst in de publieke ruimte hè, iets willen bewerkstelligen.

ML: Ja. Ja, en ook, ik denk tegenwoordig met de [...] de participatie en de co-creatie, dat dat het ook weer nog lastiger maakt.

MM: Ja, dat is iets wat eigenlijk wel weer een beetje opnieuw moet worden uitgevonden. Uhhm [...] participatie dat wil de gemeente, onze wethouder Kasmi die wil alleen maar participatie. Maar om dat te organiseren heb je ook bepaalde capaciteit aan mensen nodig en daar is juist heel erg op bezuinigd. Hè, dus je had een weefsel in de stad vroeger, met een uhh iemand die in de wijk werkte als welzijnswerker, in elke wijk was wel een ruimte, een wijkhuis, waar mensen elkaar konden ontmoeten.

ML: Ja.

MM: Dat is allemaal veranderd, dat landschap. Dat is door bezuinigingen, is dat veranderd, is ook veel technocratischer geworden. Je hebt nu vanuit gemeentes, heb je wijknetwerkers en wijkmanagers, nou die woorden zeggen het al. Maar goed, uhh om te kunnen participeren, kunstenaars kunnen niet zomaar alle huizen langsgaan, je hebt gewoon mensen nodig die voor jou ook een beetje de weg berijden in zo'n wijk. Nou, en dat kan je hebt hier ook cultuurscouts enzo, er is een heel landschap van uhh mensen die in wijken werken. En dat ligt ook heel erg aan personen of dat lukt. Maar, budgetten zijn niet verhoogd, maar de boodschap vanuit de politiek is: allemaal participeren. Dus daar zit een spanningsveld. [...] En mensen worden eerder geïnformeerd, dan dat er gevraagd wordt om te participeren.

ML: Ja.

MM: Maar wat wel werkt, en dat gaat ook over die vraag van jou over spelen en bewegen en kunst, dat er wel uhh van tevoren voordat er ergens een project, of dat nou kunst is of wat anders wordt gedaan, er gaan wel mensen informatie ophalen in de buurt: waar is hier behoefte aan. En dan als er heel veel wordt gezegd 'wij willen een mooie speelvoorziening, want het is hier allemaal een beetje afgebladderd', lijkt me dat heel belangrijk om te doen. En dan kan de stad kiezen: we doen iets met een kunstenaar of we doen iets met gewone speelobjecten en we gaan muurschilderaars erbij betrekken, weet je wel, om het levendig te maken. Nou, die, ja die afwegingen worden allemaal gemaakt in de stad, daarom zie je ook veel verschillende uitingen.

ML: Ja.

MM: Hè, dus we hebben ook die Cruijfcourts en allerlei speelvelden en daar worden bijvoorbeeld uhh muralisten bij betrokken, die schilderen een vloer of een wand daar in de buurt. En dan kan je zeggen 'ja, maar daardoor gaan mensen toch niet spelen en bewegen', maar daardoor wordt dat wel een toffe plek dat ze dat wel gaan doen.

ML: Ja, het maakt het wel aantrekkelijker om [...] erheen te gaan.

MM: Ja, dus er wordt van, ja kunstenaars blijven altijd een rol spelen, dat zie je ook in steden wereldwijd. Alleen de manier waarop en hoe, en in hoeverre ze toegang krijgen, hè, tot [...] tot uhh tot de instituties die er dan over gaan, ja dat verschilt per stad.

ML: Ja. [...] En in hoeverre denkt u dat...

MM: Maar mijn...

ML: Oh, sorry.

MM: Ja, ik wou even zeggen dat kunst in de openbare ruimte dus heel veelomvattend is. Dat het maakt het ook zo spannend. Wat ik al zei, gaan mensen bewegen en spelen dan kan je zo uhh tien projecten laten zien waar dat is, weet je wel. En die kunstenaars in de openbare ruimte, die zijn er eigenlijk uhh, die verlevendigen een buurt, die maken een buurt meer eigen, die geven het identiteit. Uhh en de grote collectie beelden in Rotterdam geeft onze stad een eigen identiteit als het gaat om kunst in de openbare ruimte. Dus het hele vakgebied is op heel veel lagen actief en dat is eigenlijk al altijd zo geweest met kunst in de publieke ruimte. Al vanaf het moment dat er fontein en, en weet ik veel wat voor objecten allemaal geplaatst werden waar iedereen naar kon kijken of omheen kon lopen, wat eigenlijk van iedereen is. Dat maakt het heel interessant.

ML: Maar het ligt dan uiteindelijk een beetje aan soort van het label wat je erop plakt. Of je iets neerzet uhh [...] en het label diversiteit eraan hangt.

MM: Nou, dat hoef je niet te doen, maar wat ik al in mijn stukje zei: het gaat ook om financiering. Dus op welke manier kan je geld los krijgen voor projecten waar je mee bezig bent. En uhh naar buiten toe moet die kunst gewoon voor zich spreken, maar achter uhh de schermen heb je eerst een hele weg te gaan om te zorgen dat er geld komt. Nou, en dan gebruik je al die terminologie, weet je, van toegankelijkheid, diversiteit, of identiteit van de buurt, verlevendiging, weet je wel. Al die woorden die zijn door de, hè door de jaren heen heeft elke tijd zijn eigen uhh woorden die erop losgelaten worden. Maar, dat doe je gewoon omdat je ergens geld voor moet zien te krijgen.

ML: Ja, maar ook, denk ik toch, om het een beetje onder de [...] onder de aandacht te brengen.

MM: Ja, het draagvlak voor kunst is ook uhh staat of valt ook met het verhaal wat je erover vertelt. Maar je hebt ook beelden of kunst die zó voor zich spreken, dat maakt helemaal niet uit want iedereen wordt happy. Weet je, zoals die grote vos van Florentijn Hofman, dat, daar hadden we eigenlijk niet zo veel uitleg voor nodig. Die kwam daar en iedereen ging ernaar kijken want iedereen ging uit zijn dak.

ML: Ja.

MM: Dus dat is het grappige, snap je? Dus het verhaal heb je wel nodig om met elkaar, en ook de mensen die in de buurt wonen enzo, om af te spreken van: dit willen we gaan doen, dat vinden we een goed idee en een heleboel mensen willen dit ook, niet iedereen, maar een heleboel willen het wel. Dus we gaan ermee door, weet je. En dan ga je onderweg dat draagvlak, ga je steeds groter maken. En kunst wordt nooit 100% geaccepteerd hoor, in de eerste instantie. [...] Daar hoort altijd wrijving bij.

ML: Ja.

MM: En dan ga je wel zien hoe dat dan in de loop van de tijd zich houdt. Het is ook een spannend iets, vaak. [...] Zeker in de stad waar alles dichtbevolkt is, hè. Kijk, wat Observatorium bijvoorbeeld daar bij de Maasvlakte heeft gedaan, dat is geweldig, dat is zó mooi. Maar dat krijgt ook heel veel ruimte en dat maakt het ook zo bijzonder. Nou, en hier in de stad is heel veel en heel veel mensen vinden ergens iets van en vinden dat de plek van hun is of dat het anders moet, of zijn blij dat er iets is. Of ze vinden gewoon dat het meer schoon moet worden gehouden en hebben helemaal geen boodschap aan de kunst. Hè, dus er is altijd discussie. [...] En wij hebben een adviserende rol naar de gemeente, dus wij hebben daar best wel veel over de vinden en te zeggen.

ML: En, vindt u dan, vanuit die adviserende rol, dat de gemeente meer aandacht zou moeten besteden aan de relatie tussen kunst en bewegen?

MM: [...] Nee, nee, [...] wel wat de effecten van kunst in de openbare ruimte, en de publieke ruimte wat die kunnen zijn. En vooral ook kennis van wat er in Rotterdam is, weet je wel. Niet allerlei papegaaiachtige projecten willen doen omdat de hele wereld dat doet. Je moet eigenheid van het Rotterdamse moet je heel goed in de gaten houden. [...] Ja, en uhh niet te bang zijn, hè, want uhh met monumenten enzo, dat vindt de gemeente ook vaak best wel moeilijk. Maar je moet dat gewoon durven te laten zien, hoe mensen zich manifesteren met die kunstprojecten. Dus het is heel interessant. Maar soms kun je ook zeggen, nou bewegen dat doe je met een project met scholen en uhh met hele, met participatie weet je wel. En kunstenaars zijn eigenlijk vrijdenkers dus die kunnen heel vaak worden ingezet in dat soort projecten. Je hebt ook kunstenaars die maken geen objecten, maar die zijn heel goed in het organiseren van uhh contact in buurten.

ML: Ja, want...

MM: Hè, wat ik net al zei, die braakliggende terreinen enzo in Rotterdam, daar is een hele kunstenaarsscene in opgegroeid in Rotterdam, die daar waar niemand wilde zijn of niemand naar wilde kijken, juist met de mensen die daar nog omheen woonde leuke dingen gingen doen, tuinen en een klein theatertje. Nou, en daar heeft de gemeente op een gegeven moment gewoon geld in gestopt omdat ze ook wel zagen: die kunnen iets wat wij niet kunnen. En dat liep helemaal niet via het CBK, daar werden gewoon aparte geld voor ingezet. En dat kan ook met zoiets als bewegen en spelen. Er zijn ook programma's in Rotterdam, er is een filosoof, ik weet zijn naam even niet meer. [...] Nou, het doet er even niet toe, die man heeft ook een grote opdracht van de gemeente gekregen om in Rotterdam Zuid kinderen weerbaarder te maken op scholen. En hij heeft dus een heel project opgezet met judo. Dus dat heel veel jonge uh kinderen en, en van de lagere school, dat die in contact kwamen met judoklassen. En dat die op die manier leerden om zichzelf te beheersen, om soort discipline mee te krijgen, om hun eigen lichaam te leren kennen, weet je wel. Dat was onderdeel van een heel programma in Rotterdam Zuid te verbetering van, ja de weerbaarheid van de kinderen die daar opgroeiden. Dus dat is geen kunst in de openbare ruimte, maar is wel een vrijdenkersprincipe wat losgelaten wordt op, [...] en je moet gewoon soms bepaalde dingen anders doen. Nou, en dat, daar besteedt de gemeente wel geld aan, maar dat gaat dan niet perse via kunst in de publieke ruimte.

ML: Ja.

MM: Dus of ik vind dat dat direct gekoppeld moet worden aan spelen en bewegen? Dan zou ik zeggen, uhh integreer kunst in projecten die je daar omheen organiseert want kunstenaars zijn vrijdenkers en niet bang om op mensen af te stappen in buurten. Nou, zo zou ik dat dan uh aan de gemeente adviseren. En als ze dan zeggen 'ja maar kunnen jullie dan zeggen welke kunstenaars en ons in contact brengen daarmee' nou dan doen wij dat. En die vragen krijgen wij ook wel. Dus, linksom of rechtsom worden wij vaak betrokken bij vragen, maar krijgen wij niet direct de opdracht: zorg dat kunst meer is voor bewegen en spelen. Dat hebben wij eigenlijk nooit gehad zo'n vraag, [...] in beleidsmatige zin dan hè.

ML: Meer het indirecte effect wat het uiteindelijk wel heeft: dat kinderen er gaan spelen.

MM: Ja, en soms wil je iets van een speelaanleiding of dat het aanraakbaar is. En stuurde ik jou nou nog iets, ik had nog een paar projecten opgezocht, ik weet niet of ik het nou naar je gestuurd heb of niet. Maar je hebt ook een kunstenaar die heeft een hele grote parelketting uhh gemaakt in het park. En daar spelen allemaal kinderen op en daar is het ook voor bedoeld, weet je wel. Dus een kunstenaar kan in de opdracht met de gemeente of een andere partij, kan je komen tot een uitgangspunt waar spelen en bewegen belangrijk in is. Maar ga je dat op volwassen toepassen dan moet je eigenlijk gewoon goeie wandelpaden of skatepaden of andere plekken waar je goed kan hardlopen. En nou, die creativiteit van de volwassene is weer zo: het is leuk om een beeldenroute hard te lopen, weet je wel. Dat, dat uhh ontstaat ook vanzelf of je moet even de mensen [...] teasen. Zo van, hé, die route kan je ook rennen langs de beelden, en dat vinden mensen hartstikke leuk.

ML: Ja, dus op die manier kan het dan wel samengaan.

MM: Mijn, mijn conclusie is eigenlijk, wat jij vraagt, onderdeel uitmaakt van wat kunst en openbare ruimte kan zijn, maar dat uhh politieke kaders die uhh gegeven worden, die worden dan vaak onder de noemer 'educatie' of uhh 'participatie'. Nou, en daar kan dat dan allemaal in opgenomen worden. Weet je wel, dus participatie kan betekenen dat je iets met kunst doet waar mensen direct betrokken bij zijn. Dat het aanraakbaar is, dat het vriendelijk is. Nou en je hebt ook wel eens kunstprojecten, die zijn gewoon een kunstwerk en die hebben geen label. Die spreken aan, weet je wel, het hoeft niet altijd gelabeld te worden, het ligt een beetje aan de vraag die er ligt vanuit een partij: 'wij hebben

hier een pleintje, hoe kunnen we dat verlevendigen, hoe kunnen we kunstenaars daarbij betrekken'. Nou dan ga je dat gesprek aan, dat is helemaal aan het begin van een traject. En dan hoor of zie je wel of er een grote wens is, hè, om iets te maken wat speelbaar is. En er zijn kunstenaars die dat kunnen, die zulke werken maken.

ML: Ja.

MM: Dus laten we zegen dat spelen en bewegen onderdeel kunnen zijn van een aantal kaders die worden meegegeven aan die kunst, denk aan 'participatie', denk aan 'educatie'. Dus dat kan er onderdeel van zijn, maar het wordt niet, dat label wordt niet, is nooit meegegeven aan ons om, om kunst mee te maken.

ML: Ja, echt al hoofdreden zeg maar, hoofdonderwerp,

MM: Nee, nee, dat niet. [...] Ik denk ook niet dat dat hoeft. Als men iets zoekt van een speelaanleiding met kunstenaars, dan kan dat bij ons, dat verzoek op tafel komen. En dan adviseren wij: nou kijk daar eens naar, denk daar aan, die kunstenaar doet zus en zo. 'Wat voor geld heb je? Heb je budget?' 'Nee, wij hebben geen budget.' Dan wordt het moeilijk, weet je wel. Nou, zulke gesprekken zijn dat en misschien is er wel budget om [...] uhh, meer een andere speelaanleiding zonder kunsttraject. Nou dan gaan ze opnieuw nadenken. Maar je hebt bijvoorbeeld uhh op uhh, bij het Zuidpleintheater, dat pleintje wat daar is, dat wordt nu heringericht, maar daar is een groot werk van Cindy Bakker, dat moet je maar eens opzoeken,

ML: Ja.

MM: is daar geplaatst met heel veel kleuren en fonteintjes. En dat was allemaal voor de kinderen om op te spelen. Dus daar is een kunstenaar, heeft een hele gerichte opdracht gekregen, om tijdelijk tot de definitieve herinrichting van dat plein, om een speelplek te maken. Nou, en zo heb je verschillende uhh laat ik zeggen het is vraaggericht. Dus spelen en bewegen kan in de vraag voor een uhh locatie besloten liggen, maar is niet een beleidsinstrument voor kunst in de openbare ruimte. Kan wel een beleidsinstrument zijn voor het welzijn van burgers wat moet worden verbeterd, het stimuleren. En dat kan op allerlei andere manieren. Maar binnen kunst in de openbare ruimte is dat eigenlijk meer uhh per project in die publieke ruimte gedefinieerd, wat wil je hier, wat wil je daar. Dus je gaat altijd locatiegericht, ga je kijken: wat is hier in deze wijk aan de hand? Wat is de vraag? En daarbij ga je die kunst inzetten. Dus dat is wat ik jou kan vertellen.

ML: Ja, en dan, dan komt het ook dat het zo locatiegericht is, dat het moeilijk is om in beleid te plaatsen? Omdat beleid natuurlijk meer...

MM: Nou ja, je hoeft dat label van bewegen en spelen, dat is een maatschappelijk ding, hè, iedereen vindt dat mensen niet te dik moeten worden, gezond moeten eten en vooral moeten bewegen. Nou, daar kan die kunst en cultuur een grote rol in spelen, door ontwerpers en designers mee te laten werken aan uhh vriendelijke, interessante plekken. En dat is dan aan gemeentes en overheid om dat soort opdrachten te organiseren. Ja, en dat is iets wat onder participatie valt, of onder [...] educatie. Snap je? Dus het is eigenlijk, zoals ik net vertelde, dat wij, CBK Rotterdam, heeft een aantal programma's onder zich. CBK Rotterdam is de overkoepelende naam, zo heb je daar participatie of educatie of diversiteit, daar zitten ook allerlei andere uitingen onder. Nou en zo zie ik dat spelen en bewegen in relatie tot kunst. Hè, dus ik zie, dat vind ik, dat hoeft niet in beleid, behalve als iedereen door de straten rolt omdat iedereen 150 kg weegt, weet je wel, dan is de nood aan de man. Maar, kunstenaars zijn geweldig om uhh een buurt te verlevendigen, maar ook om mee te luisteren: wat is

hier de wens. Nou, dat is het eigenlijk. Dus ik zou het niet als uitgangspunt, wel per opdracht kun je dat als uitgangspunt nemen. Zoiets kan ik jou vertellen. Dus heb jij nog meer vragen?

ML: Nou, ja dit was het dan eigenlijk wel denk ik.

MM: Ja?

ML: Ja, dan heb ik het wel.